

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอโดยจำแนกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดอุทัยธานี

1. การศึกษาภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านการเหยียบเหล็กแดง
2. การศึกษาการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการเรียนรู้อในโรงเรียน

ตอนที่ 2 การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้
2. การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้

ตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. การสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. การตรวจสอบรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดอุทัยธานี

1. การศึกษาภูมิปัญญาแพทย์แผนพื้นบ้านการเหยียบเหล็กแดง

1.1 องค์ความรู้การเหยียบเหล็กแดง

ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน “การเหยียบเหล็กแดง” เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับการรักษาผู้ป่วยที่เป็นโรค อัมพฤกษ์ อัมพาต เหน็บชา และอาการที่เกิดจากการปวดเมื่อยตามส่วนต่างๆ ของร่างกายก็สามารถรักษาได้ (แต่ไม่จำเป็น เนื่องจากการนวดด้วยมือก็รักษาได้) ก่อนเริ่มการรักษาผู้ป่วยจะต้องรับประทานยาถอนพิษ เพื่อขับของเสียออกจากร่างกายเป็นเวลา 2-3 วัน ก่อนจึงจะเริ่มนวดได้ โดยก่อนการนวดหมอนวดจะต้องเตรียมก่อเตาไฟและวางแผ่นเหล็กบนเตาไฟ

ประกอบด้วยกาบทั้งคาถาดับพิษไฟ อมน้ำมนต์พ่นลงบนแผ่นเหล็กร้อน ต่อจากนั้นจึงเริ่มนวด โดยหมอผู้รักษาจะใช้สันเท้าของผู้นวดทาด้วยน้ำมันงาแล้วใช้สันเท้าเหยียบบนเตาไฟ ซึ่งมีแผ่นเหล็กร้อนวางอยู่ข้างบน เมื่อใช้สันเท้าไปกดนวดผู้ป่วยก็จะได้ผลทั้งจากการกดและความร้อนในคราวเดียวกัน การนวดด้วยวิธีนี้ ผู้นวดจะต้องได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถควบคุมน้ำหนักความแรงของการกด โดยมีอุปกรณ์ช่วยพยุงตัวเพื่อการควบคุมความแรงของการนวด ได้แก่ ราวไม้ไผ่ ซึ่งผู้นวดจะต้องรู้จักการประคองตัวบนราวไม้ไผ่ ให้สามารถผ่อนแรงหรือเพิ่มแรงกดได้ตามความต้องการ การรักษาด้วยการเหยียบเหล็กแดงมีการผสมผสานระหว่างการนวดด้วยสันเท้าและการนวดด้วยมือ เนื่องจากการนวดด้วยมืออย่างเดียวอาจไม่ได้ผล การนวดด้วยวิธีการเหยียบเหล็กแดงจะต้องนวดอย่างต่อเนื่อง วันละ 1 ครั้ง และใช้การรักษาด้วยการอบสมุนไพร (ห้องอบสมุนไพร) ร่วมด้วย เมื่อผู้ป่วยเริ่มเดินได้หมอก็ลดการนวดด้วยการเหยียบเหล็กแดงลง เหลือสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง

1.2 ประวัติความเป็นมาของการเหยียบเหล็กแดง (วัดหนองหญ้าาง)

“การเหยียบเหล็กแดง” เป็นภูมิปัญญาที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษที่ได้สืบทอดต่อกันมาหลายรุ่นแล้ว เมื่อมาถึงลุงเขียว จลาตธัญญกิจ ซึ่งเป็นหมอที่มีชื่อเสียงในขณะนั้น ท่านเลือกที่จะถ่ายทอดให้กับหลวงพ่อดมัย ซึ่งมีฐานะเป็นหลาน ตั้งแต่หลวงพ่อดมัยอายุได้ 13 ปี โดยเริ่มแรกเป็นการตามไปช่วยลุงไปรักษาคนไข้ตามหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลใกล้เคียง หลวงพ่อดมัยก็เริ่มซึมซับความรู้เกี่ยวกับวิธีการรักษา และการจ่ายยาให้คนไข้ ทีละเล็กทีละน้อย เมื่อท่านได้บวชเป็นสามเณรและเป็นพระก็ยังคงได้รับการถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่อง เมื่อมีชาวบ้านเริ่มรู้จัก ก็มีชาวบ้านมาขอให้รักษา เริ่มแรกได้รักษาคนไข้เกี่ยวกับโรคกระดูก เช่น กระดูกหัก กระดูกแตก กระดูกเคลื่อน เคล็ดขัดยอก เนื่องจากในสมัยก่อนการคมนาคมไม่สะดวก การไปโรงพยาบาลก็มีความลำบาก และคนไข้ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การเดินทางเข้าไปรักษาตัวในเมืองจำเป็นต้องใช้เงิน จึงต้องพึ่งพาการรักษาของหมอพื้นบ้านประทั้งความเจ็บปวดและส่วนใหญ่อาการก็ทุเลาลงได้

เมื่อมีชาวบ้านมาขอความช่วยเหลือให้ช่วยรักษาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับความเมตตาและอยากจะช่วยเหลือให้คนป่วยหายจากทุกขเวทนา และเห็นว่าตนเองอยู่ในฐานะที่สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้ จึงเริ่มศึกษาวิชาแพทย์แผนโบราณจากตำราที่ได้รับมรดกตกทอดมาจากลุง ด้วยการศึกษาด้วยตนเองส่วนหนึ่ง และหากมีข้อสงสัยหรือไม่เข้าใจ ก็จะไปถามลุง การศึกษาดำเนินไปพร้อมกับการปฏิบัติจริงจากการรักษาคนไข้ที่มาขอความช่วยเหลือ และแต่ละรายก็มีลักษณะอาการที่แตกต่างกัน จึงทำให้หลวงพ่อดมัยมีประสบการณ์ในด้านการรักษาเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ จนที่สุดก็เกิดความชำนาญในการรักษาโรคต่างๆ อย่างแม่นยำ

โรคที่หลวงพ่อดมัยให้ความสนใจมากที่สุด และเห็นว่าจะต้องศึกษาเล่าเรียนให้ เกิดความชำนาญเป็นพิเศษ คือ โรคเกี่ยวกับเส้นสายในร่างกาย เช่น โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต เหน็บ ซา ซึ่งโรคเหล่านี้แพทย์แผนปัจจุบันไม่ค่อยให้ความสำคัญ และก็พบว่าผู้ป่วยที่เป็นโรคนี้หมอมือที่อยู่ในโรงพยาบาลส่วนใหญ่จะรักษาไม่หายเหมือนกับโรคอื่นๆ ที่แพทย์แผนปัจจุบันมีความชำนาญ อย่างยอดเยี่ยมในการรักษาผู้ป่วย และผู้ป่วยก็มีความทุกข์ทรมานจากโรคนี้เป็นอย่างมาก เช่น เคลื่อนไหวร่างกายไม่เป็นปกติ ช่วยเหลือตัวเองไม่ค่อยได้ และเป็นภาระกับญาติพี่น้อง ทำให้ สูญเสียรายได้ในการประกอบอาชีพอย่างมาก เมื่อเป็นดังนั้นหลวงพ่อดมัยจึงทุ่มเทความรู้ความ สนใจให้การรักษา เรื่องวิชาการนวด ซึ่งเป็นมรดกของคนไทยจริงๆ ซึ่งคนไทยมีความเชี่ยวชาญ ในเรื่องการนวด การรักษาโรคเกี่ยวกับเส้นสายมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ ในตำราที่ได้มาจากลุงเขียว ก็มีการบันทึกไว้อย่างละเอียด จนในที่สุดก็เกิดการรู้จักจริงและพัฒนาเป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง เกี่ยวกับการรักษาโรคดังกล่าวข้างต้น

1.3 ชุมชนแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

วัดหนองหญ้านาง เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในแถบชานเมือง ซึ่งห่างจากตัวจังหวัด อุทัยธานีเพียง 6 - 7 กิโลเมตร แต่สภาพของชุมชนรอบบริเวณวัดยังคงเป็นชุมชนแบบชนบท ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำไร่ ทำนา และมีอาชีพรับจ้างรายวัน และชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจน กิจกรรมที่เกิดขึ้นในวัดหนองหญ้านางไม่เพียงแต่จะมีเฉพาะกิจกรรมเกี่ยวกับพิธีทางศาสนา เช่น การทำบุญ ตักบาตร ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ออกพรรษา เข้าพรรษา บวชพระ ยังมีกิจกรรมหนึ่งที่เป็น กิจกรรมที่ทำให้วัดหนองหญ้านางเป็นวัดที่ช่วยสงเคราะห์คนเจ็บ คนป่วย จากโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต กระดูกหัก กระดูกเคลื่อน ฯลฯ เป็นต้น และมีผู้คนที่แวะเวียนเข้ามาในวัดในหลายสถานะ เช่น เข้ามาทำบุญ รักษาโรคต่างๆ ญาติคนไข้ ศึกษาดูงาน มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมาขอความช่วยเหลือในด้านต่างๆ สารพัด จึงสามารถพูดได้ว่าวัดหนองหญ้านางแห่งนี้ เป็นชุมชนแห่งการ เรียนรู้ เนื่องจากมีองค์ประกอบหลายอย่างที่ประกอบกันเข้าเป็นกระบวนการจัดการความรู้ ดังนี้

1.3.1 การกำหนดหัวข้อความรู้

ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน “การเหยียบเหล็กแดง” เป็นภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านที่ใช้รักษาโรคอัมพฤกษ์อัมพาตแบบหนึ่ง เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากกลุ่มคนหลายฝ่าย คือ ครูภูมิปัญญา (หลวงพ่อดมัย) ผู้ช่วยหมอมือ คนไข้ ญาติคนไข้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ที่มีความสนใจ ให้ความสำคัญในการรักษา และมีความศรัทธาของวิธีการรักษาโรค และเข้ามาร่วมกิจกรรมใน กระบวนการรักษาโรคของหลวงพ่อดมัยในหลายสถานะดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากหัวข้อความรู้ภูมิ ปัญญาแพทย์พื้นบ้าน “การเหยียบเหล็กแดง” เป็นหัวข้อความรู้ที่มีประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ เป็น ความหวังของคนไข้ที่ต้องการหายจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นอาชีพของคนในชุมชนได้เรียนรู้ฝึกหัดและ

มีความสามารถในการรักษาโรคได้ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความภูมิใจของคนในท้องถิ่น และคนไทยทั่วไป

1.3.2 การค้นหาความรู้

การได้มาซึ่งความรู้นั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ใช่ว่าอยู่เฉยๆ แล้วความรู้จะตกใส่ หรือวิ่งมาหา แต่ต้องเกิดจากผู้ที่ยากได้ความรู้มีความรัก ใฝ่เรียนรู้ ตั้งใจจริง และมีความอดทนที่จะฝึกตนเองเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ หลวงพ่อสมัยเป็นบุคคลตัวอย่างที่ดีในเรื่องการใฝ่รู้ใฝ่เรียนมีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่วัดได้เป็นอย่างดี คือ ที่กุฏิท่านจะมีตู้หนังสือและชั้นวางหนังสือเต็มไปด้วยหนังสือนานาชนิด จำนวนเป็นร้อยเป็นพันเล่ม แสดงได้อย่างชัดเจนว่าท่านเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ จากประวัติของท่านฯ ได้เดินตามลุงเขียวไปรักษาคนไข้ตั้งแต่อายุ 13 ปี ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกเป็นผู้ช่วยหมอพื้นบ้านมาตั้งแต่เยาว์วัยบวกกับความรักและชอบทางด้านภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านเป็นทุนเดิม ทำให้หลวงพ่อสมัยจึงเป็นพระนักพัฒนาตัวอย่างที่โดดเด่นของจังหวัดอุทัยธานีอีกรูปหนึ่ง

1.3.3 การสังเคราะห์ความรู้ หรือ การสกัดความรู้

หากย้อนกลับไปในช่วง 40 – 50 ปี ก่อนหน้านี้ แหล่งความรู้หรือชุมชนความรู้ของคนไทยส่วนใหญ่จะอยู่ในชุมชน ท้องถิ่น และวัดวาอาราม เนื่องจากขณะนั้นการศึกษาของไทยกำลังอยู่ในช่วงการพัฒนา เทคโนโลยีสารสนเทศยังอยู่ในวงจำกัด ดังนั้นการสังเคราะห์ความรู้ หรือ การสกัดความรู้ ของหลวงพ่อสมัยมาจากการปฏิบัติจริง หลวงพ่อสมัยเล่าให้ฟังว่า “ในช่วงที่เป็นนักเรียนช่วงวันว่าง เช่น วันเสาร์ วันอาทิตย์ ลุงเขียวจะชวนไปรักษาคนไข้ด้วย และได้เห็นวิธีการรักษา การจัดยาให้คนไข้ ในช่วงนั้นก็ยังไม่ได้คิดอะไรคิดแต่ว่าได้ช่วยลุง และในช่วงที่ท่านได้บวชเป็นสามเณร และพระ ท่านยังได้รับการถ่ายทอดความรู้จากลุง และคนที่สอนเราดีที่สุดคือผู้ป่วย เนื่องจากผู้ป่วยที่มาให้รักษาจะมีอาการที่ไม่เหมือนกัน คนไข้บางคนก็หายบางคนก็ไม่หาย ทำให้เราต้องไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อจะรักษาให้หาย” ทำให้องค์ความรู้ของหลวงพ่อสมัยที่มีอยู่แล้วได้รับการพัฒนาและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

1.3.4 การจัดเก็บความรู้

องค์ความรู้ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านการเหยียบเหล็กแดง ต้นตำหรับวัดหนองหญ้าาง พบว่าองค์ความรู้ภูมิปัญญาการเหยียบเหล็กแดงไม่มีการจัดเก็บไว้ในรูปเอกสารสิ่งพิมพ์ชนิดอื่นๆ ถ้าจะมีอยู่บ้างก็ยังไม่เป็นระบบ มีเพียงการเก็บข้อมูลจากนักเรียน นักศึกษา ที่ทำรายงานด้านภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน หรือถึงแม้ว่าจะสามารถจัดเก็บได้ในรูปเอกสารสิ่งพิมพ์ ก็ยากที่จะเรียนรู้ให้ลึกซึ้งได้ เนื่องจากองค์ความรู้ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน การเหยียบเหล็กแดง ใช้องค์ความรู้ในลักษณะผสมผสานหลายสาขา คือ หลักพุทธศาสตร์ หมายถึง ทั้งผู้บำบัดและผู้รับ

การบำบัดตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม โดยในช่วงของการทำวัตรเย็นวัดจะเปิดโอกาสให้ญาติและผู้ป่วยได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติธรรมไปพร้อมกัน หลักโหราศาสตร์ และไสยศาสตร์ อาทิ การตรวจดวงชะตา ราศี รวมทั้งการใช้คาถาอาคม เวทย์มนต์ในการปรุงยา เพื่อให้ยา มีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น ซึ่งช่วยด้านจิตใจของญาติผู้ป่วยและผู้ป่วยได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการจัดเก็บความรู้ทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากองค์ความรู้ที่กล่าวถึงต้องมีการขึ้นครูเป็นศิษย์ และต้องใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียนจากอาจารย์ตัวต่อตัว

1.3.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้... กระจายความรู้และการแบ่งปัน

หลังจากที่ท่านได้สะสมองค์ความรู้ในการการแพทย์พื้นบ้านจนมีความชำนาญ และเกิดเสียงสรรเสริญเยินยอแพร่ขยายกว้างขวางออกไปเรื่อยๆ โดยที่หลวงพ่อก็ไม่ต้องใช้วิธีประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ โทรทัศน์ หรือ วิทยุ แต่ผู้ที่กระจายข่าวที่ดีที่สุดได้แก่คนไข้ที่มารักษากับท่านได้ไปบอกปากต่อปาก กับคนใกล้ชิด เพื่อน ญาติ จนมีผู้มาศึกษาดูงานทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ เช่น นักเรียน เอ เอฟ เอส จากอเมริกา ฝรั่งเศสและออสเตรเลีย คณะแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากประเทศเวียดนาม คณะนักศึกษาพยาบาลจากมหาวิทยาลัยมหิดล นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว พระประยูทธ ปยุตโต เป็นต้น เมื่อมีคนไข้เพิ่มจำนวนมากขึ้น หลวงพ่อคิดว่าหากเป็นเช่นนี้คงจะช่วยผู้ป่วยได้น้อย ท่านจึงมีแนวคิดรับศิษย์เพื่อช่วยเหลืองาน และก็เริ่มถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่อย่างไม่ปิดบัง และลูกศิษย์ของท่านก็ได้เลือกว่าจะเป็นญาติ หรือ ไม่ใช่ญาติ ผู้ชายหรือผู้หญิง ยกเว้น การเหยียบเหล็กแดง จะรับลูกศิษย์ที่เป็นผู้ชายเท่านั้น ซึ่งต่างจากการเหยียบช่า วัดเกาะหงษ์ ที่ผู้หญิงสามารถเป็นหมอรักษาคนไข้ได้ การรับลูกศิษย์เพื่อเป็นผู้ช่วยหมอของหลวงพ่อนอกจากจะทำให้การรักษาคนไข้ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น และยังทำให้หมอมีรายได้จากความพอใจส่วนตัวของคนไข้หรือญาติคนไข้แต่ละราย มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่จิตศรัทธา หมอบางราย (นายศิริ จันเี่ยม) ผันตนเองมาจากผู้ป่วยที่มาให้หลวงพ่อรักษาและหายดี จนเกิดศรัทธาเพื่อจะช่วยงานหลวงพ่อก็สมัครตัวเป็นศิษย์

1.3.6 การใช้ความรู้ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน (การเหยียบเหล็กแดง)

ผลของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของหลวงพ่อดมัย มีผู้ที่รับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดความรู้ไปเป็นจำนวนมาก จากการสอบถามลูกศิษย์เก่า (หมอทวน) ได้ให้คำตอบว่าหลวงพ่อดมัยถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกศิษย์เป็นจำนวนมาก นับเป็นร้อย บางคนยังช่วยงานอยู่ที่วัด บางคนก็ออกไปทำงานประกอบอาชีพหมอนวดบ้าง อาชีพอื่นๆ บ้าง ในด้านความสามารถในการรักษาโรคและความเชี่ยวชาญในการรักษาของหมอที่ได้รับการถ่ายทอดหลวงพ่อดมัยแล้วว่า “ลูกศิษย์ที่สอนวิชาให้บางคนก็สำเร็จ บางคนก็ไม่สำเร็จ ขึ้นอยู่กับความตั้งใจและเอาจริงเอาจังหรือเปล่า ส่วนผู้ที่เรียนวิชาสำเร็จก็มีความสามารถแตกต่างกันบ้าง

เนื่องจากพฤติกรรมของคนไม่เหมือนกัน เนื่องจากต้องเป็นคนช่างสังเกต มีความอดทนและมีจรรยาบรรณในการรักษาด้วย" จากการศึกษาเปรียบเทียบการรักษาอาการปวดหลังโดยวิธีเหยียบเหล็กแดง ทั้งที่วัดเกาะหงษ์ และวัดหนองหญ้าาง พบว่าที่วัดเกาะหงษ์จะเหยียบเหล็กแดงเกือบตลอดทั้งตัวและเน้นที่มีอาการปวด แต่ของวัดหนองหญ้าางเหยียบเหล็กแดงเฉพาะจุดที่มีอาการปวด และหมอแต่ละคนจะมีวิธีการนวดที่เหมือนกัน คือเริ่มนวดที่ละด้าน (ซ้าย หรือ ขวา) และเริ่มจากข้างล่าง (เท้า) ขึ้นสู่ด้านบน ที่ไม่เหมือนกันได้แก่ความชำนาญและความแรงในการกดเส้นเอ็นและศิลปะในการรักษาได้แก่การพูดคุยกับคนไข้ สำหรับในการประเมินความสามารถของหมอนวดที่หลวงพ่อดำทอดให้หลวงพ่อดำอธิบายว่า "วิธีที่ดีและง่ายที่สุดคือให้นวดให้ดู อาจจะนวดคนไข้ หรือนวดครูก็ได้ แต่ถ้านวดครูยิ่งประเมินได้ง่าย ส่วนการประเมินการนำไปใช้นวดจริงต้องประเมินจากการสอบถามคนไข้ที่มารับการรักษา คนไข้ก็จะมาบอกเองว่าหมอคนนั้น หมอคนนี้ รักษาดีหรือไม่ดีอย่างไร" ส่วนเรื่องของการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน การเหยียบเหล็กแดงหลวงพ่อดำอธิบายว่า "วิธีการรักษา มีการเรียนจากตำราที่มีมาแต่โบราณ เช่น ตำราแพทย์แผนไทยของพระยาวิศณุประสาทเวช (อ้างอิงศิลาจารึกของวัดโพธิ์) ก็เรียนในเรื่องเส้นทั้งสิบเป็นพื้นฐาน ซึ่งทางวัดได้พิมพ์แจกหมอทุกคน จึงเป็นวิธีการรักษาที่ยังคงเอกลักษณ์ในวิธีการรักษาของวัดหนองหญ้าาง ส่วนหมอที่ไปเรียนมาจากที่อื่นบ้างแล้ว อาจจะประยุกต์เอาเองซึ่งเอาตามไม่รู้" ในเรื่องการบำบัดโรคโดยวิธี เหยียบเหล็กแดง มีการปรับปรุงและประยุกต์ใช้ตามเหตุผลความจำเป็น จากการสอบถามหมอผู้รักษา ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า "แต่ก่อนอุปกรณ์ที่ใช้ในการเหยียบเหล็กแดงต้องใช้วิธีก่อเตาไฟด้วยฟืนแห้ง และใช้เหล็กที่มีความแข็ง เช่น ผาล เมื่อถูกความร้อนแล้วไม่อ่อน และเก็บความร้อนได้ดี และพบว่าไม่สะดวกในการใช้และมีปัญหาเกี่ยวกับควันไฟและเมื่อใช้นานไปเหล็กเป็นสนิมทำให้สกปรกในขณะที่รักษาคนไข้ ดังนั้นจึงมีการประยุกต์ใช้อุปกรณ์คือ ใช้เตาไฟธรรมชาติก่อด้วยเตาด่านและใช้ตะแตนเลสแทนเหล็กเพื่อไม่ให้เป็นสนิม ซึ่งต่างจากวัดเกาะหงษ์ที่ยังใช้อุปกรณ์ที่เป็นเหล็กผาลและก่อเตาไฟด้วยฟืน"

1.3.7 การวัดองค์ความรู้ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน (การเหยียบเหล็กแดง)

การที่ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน มีบทบาทดูแลช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยในชุมชน ใช้ความรู้บนพื้นฐานความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และทรัพยากรท้องถิ่นในการเยียวยาและบทบาทนี้เป็นไปเพื่อการสงเคราะห์ โดยไม่ได้เรียกร้องค่ารักษา เหมือนกับโรงพยาบาลของรัฐหรือ เอกชน จึงไม่จำเป็นต้องมาตรฐาน ISO เพื่อให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจในการรักษา และจากสถิติในการรักษาคนไข้ที่วัดหนองหญ้าางได้มีการจดบันทึกไว้ ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2542-2547 พบว่า ปีหนึ่ง มีถึง 200-300 ราย ทำให้วัดต้องมีรายจ่ายค่อนข้างสูงในแต่ละเดือนจะมีค่าใช้จ่ายประมาณสองหมื่นถึงสามหมื่นบาท เช่น ค่าสมุนไพร ค่าฟืน ค่าน้ำ ค่าไฟ เป็นต้น แต่รายได้ไม่เพียงพอกับ

ค่าใช้จ่ายสำหรับเงินทำบุญบริจาค จากผู้รับบริจาคที่ตั้งไว้หน้าอาคารผู้ป่วย จะเปิดตู้ทุก 2 เดือน จะเก็บได้ประมาณ ห้าหมื่นกว่าบาท บางครั้งจำเป็นต้องขอสนับสนุนงบประมาณจาก องค์การบริหารส่วนตำบล จากการทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ซึ่งรายได้ไม่แน่นอน หลวงพ่อสมัยบอกว่าก็อยู่มาได้ นานแล้ว ต้องค่อยๆ ทำไป ดังนั้นมาตรฐานในการรักษา และรวมถึงอาคารที่พัก อาคารผู้ป่วย และ ระบบสาธารณูปโภคต่างๆ จึงมีอยู่อย่างอัตคัด แต่ปัญหาความไม่สะดวกสบายในด้านอาคาร สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ ก็ไม่ได้ทำให้ผู้ป่วยและญาติไม่สบายใจ ด้วยความ เชื่อ ความศรัทธา ที่มีกับหลวงพ่อสมัยและการอยู่ภายในวัดมีการสวดมนต์รักษาศีลทำให้จิตใจยิ่ง สงบและมีความสุข

1.4 การเปรียบเทียบภูมิปัญญาการเหยียบเหล็กแดงและการเหยียบง่า

เพื่อให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างการรักษาโรคด้วยภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านของวัด เกาะหงษ์ และวัดหนองหญ้า nang ผู้วิจัยสรุปได้ ดังตาราง 10

ตาราง 10 การเปรียบเทียบภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน

ขั้นตอนวิธีการรักษา / ข้อมูลอื่นๆ	วัดเกาะหงษ์	วัดหนองหญ้า nang
1. วัสดุอุปกรณ์ ประกอบการรักษา	ใช้การก่อเตาไฟโดยใช้พื้นที่ หาได้ตามพื้นที่ใกล้เคียง วาง เหล็กผานบนเตาไฟ และมี น้ำมันมนต์ที่ปรุงจากน้ำมัน มะพร้าว และมีสมุนไพรผสม เช่น ไพร ผิวมะงั่ว ผิวมะกรูด ผิวมะนาว ตะไคร้หอม การบูร	ใช้ก่อเตาไฟโดยใช้ถ่าน และวาง เหล็กที่ทำจากสแตนเลส บนเตาไฟ และมีน้ำมันมนต์ที่ปรุงจาก น้ำมันงา
2. ก่อนเริ่มการรักษา	วินิจฉัยโรคโดยหลวงพ่อบุญชู และมีการทอุงคาถาเพื่อดับ พิษไฟ	มีการวินิจฉัยโรคโดยหลวงพ่อ สมัย หรือ หมอทวน และหากรับ ตัวเข้ารับรักษาผู้ป่วยจะต้องทานยา ถอนพิษประมาณ 3 วัน เมื่อ เริ่มต้นรักษาจะมีการทอุงคาถา เพื่อดับพิษไฟ

ตาราง 10 (ต่อ)

ขั้นตอน/วิธีการรักษา /ข้อมูลอื่นๆ	วัดเกาะหงษ์	วัดหนองหญ้าาง
3. เริ่มรักษา	นวดตามส่วนของร่างกายทุก ส่วนโดยเริ่มจากเท้าไปจนถึง ลำตัวส่วนบน และจากด้านซ้าย ไปด้านขวา หรือขวาไปซ้าย และ เน้นเฉพาะจุด	นวดตามส่วนของร่างกายทุกส่วน คล้ายกับวัดเกาะหงษ์ และมีการรักษา ด้วยการอบสมุนไพร และมีรวิวีการ เดินร่วมด้วย รวมถึงการรับประทานยา สมุนไพรที่หลวงพ่อดมย์ปรุงเป็น พิเศษเพื่อรักษาเฉพาะโรค
4. ข้อห้ามสำหรับผู้ป่วย	ห้ามรับประทานอาหารที่ทำให้ แสบ เช่น น้ำแข็ง หน่อไม้	ห้ามรับประทานอาหารที่ทำให้แสบ เช่น
5. หมอผู้รักษา	หลวงพ่อบุญชู เป็นหัวหน้าหมอ ผู้ทำการรักษา และทำการรักษา ด้วยตนเอง และมีหมอผู้ช่วยอีก จำนวนหนึ่ง มีทั้งหมอผู้ชายและ ผู้หญิง	หลวงพ่อดมย์ เป็นหัวหน้าหมอยุ่ทำ การรักษา แต่ปัจจุบันให้ลูกศิษย์และ ผู้ช่วยหมอเป็นผู้รักษา และจะมี เฉพาะหมอผู้ชายที่จะรักษาด้วยการ เหยียบเหล็กแดงได้เท่านั้น ไม่นอนุญาต ให้หมอผู้หญิงรักษา
6. ปริมาณคนไข้	มีจำนวนไม่มากนัก ผู้ป่วยที่มา ให้รักษาจะมีอาการไม่ค่อนหนัก เท่าไร และส่วนใหญ่จะกลับไป ไม่ได้พักรักษาตัวที่วัด เนื่องจาก ไม่มีสถานที่พัก	มีปริมาณคนไข้แต่ละวันจำนวน ไม่ ต่ำกว่า 5-10 คน และจะมากเป็น พิเศษในวันสัปดาห์แรกและสัปดาห์ ที่สามของเดือน เนื่องจากจะมีการ เปลี่ยนตัวยาสำหรับอบสมุนไพร และมีการพักรักษาตัวที่วัดโดยการ พักค้างที่เรือนผู้ป่วย
7. ญาติผู้ป่วยและคนเฝ้าไข้	ไม่มีคนเฝ้าไข้	ให้ญาติผู้ป่วยหรืออาจจ้างคน เฝ้าไข้ คอยดูแลผู้ป่วยเป็นพิเศษ เนื่องจากผู้ป่วยอาการหนักไม่ สามารถช่วยเหลือตนเองได้

1.5 บทสรุปของการถอดบทเรียนภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านการเหยียบเหล็กแดง
 ขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านการเหยียบ
 เหล็กแดง (การปฏิบัติที่เป็นเลิศ ของหลวงพ่อสมัย วัดหนองหญ้าาง) ดังนี้

ภาพ 14 ขั้นตอน รูปแบบ และแนวคิดของการจัดการความรู้ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านการเหยียบเหล็กแดง

2. การศึกษาการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเรียนรู้ในโรงเรียน

ผลงานของนางจรงค์ เทศนา (ครูโรงเรียนอุทัยวิทยาคม เขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี เขต 1) ที่ได้รับความสำเร็จและเป็นที่น่าภาคภูมิใจ ได้แก่ ผลงานรูปแบบการสอนโครงการ โดยใช้ ไอซีที ICT ในการเรียนรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายด้าน เช่น การจักสาน การแกะสลัก การปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่น และแพทย์พื้นบ้าน เป็นต้น และได้สร้างเป็นรูปแบบการสอนโครงการ เป็นรูปแบบของตนเองและตั้งชื่อว่า “ไฮโล โมเดล (Hi-Low Model)” หมายความว่า เทคโนโลยีสมัยใหม่ และเทคโนโลยีพื้นบ้าน นำมาเชื่อมและบูรณาเข้าด้วยกัน โดยมี ขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นที่ 1 วางแผนเรียนรู้ 1) นักเรียนสำรวจปัญหาและความต้องการ โดยสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดอุทัยธานี และศึกษาข้อมูลจากเว็บไซต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ของรุ่นพี่จัดทำไว้ที่เว็บไซต์ <http://www.krujongrak.com/uthaiwisdom> หรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ และอภิปรายในกลุ่มคัดเลือกหัวข้อโครงการตามความสนใจ 2) ออกแบบเครื่องมือรวบรวมข้อมูล โดยออกแบบสำรวจข้อมูลหรือแบบสัมภาษณ์ 3) จัดทำเค้าโครงของโครงการคอมพิวเตอร์ ตามหัวข้อที่กลุ่มเลือกจัดทำโครงการ

ขั้นที่ 2 สู่แหล่งภูมิปัญญา 1) นักเรียนออกสู่แหล่งเรียนรู้จริง สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และอุปกรณ์ ICT เช่น กล้องถ่ายภาพดิจิทัล โทรศัพท์มือถือ และกล้องถ่ายวิดีโอ 2) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สรุป เรียบเรียง จัดโครงสร้างข้อมูลและจัดทำโครงร่างเว็บไซต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดอุทัยธานี

ขั้นที่ 3 พัฒนาสร้างสรรค์ 1) ปฏิบัติการสร้างเว็บไซต์ด้วยโปรแกรม Macromedia Dreamweaver 8 2) และโปรแกรมเสริมอื่นๆ ที่ใช้ตกแต่งเว็บไซต์ เช่น Adobe Photoshop CS3 และภาษา HTML 3) ขอบพื้นที่เพื่ออัปโหลดข้อมูล จากเว็บไซต์ <http://www.geocities.com> 4) นักเรียนสร้างงานเสริมเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นฯ 1 ชิ้นงาน ตามความถนัดด้วยโปรแกรมต่างๆ เช่น งานนำเสนอ วีดิทัศน์ แผ่นพับ โปสเตอร์ e-book และป้ายนิเทศ

ขั้นที่ 4 ผลงานเผยแพร่ 1) นักเรียนเขียนรายงานโครงการ เป็นการสรุปผลการปฏิบัติโครงการคอมพิวเตอร์ 2) นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียนใช้ ICT นำเสนองานในรูปแบบที่เหมาะสม และมีการประเมินในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ครูประเมินนักเรียน เพื่อนประเมินเพื่อน และนักเรียนประเมินตนเอง 3) เผยแพร่ผลงานในรูปแบบที่หลากหลายในงานนิทรรศการของโรงเรียน เช่น เว็บไซต์ งานนำเสนอ วีดิทัศน์ E-Book แผ่นพับ โปสเตอร์ ป้ายนิเทศ และแผ่นซีดี ผลงานนักเรียน

ขั้นที่ 5 เพื่อแปลแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 1) นักเรียนสกัดความรู้ที่ได้รับจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง เทคโนโลยีพื้นบ้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ คุณธรรมจริยธรรม และคติในการทำงาน 2) นักเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยสะท้อนความรู้ที่ได้รับในเว็บล็อกหรือบล็อก (Blog)

ขั้นตอนการดำเนินการทั้ง 5 ขั้น พบว่า สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 4 คน ได้แก่ นางสาวนริศรา กลั่นการไถล นางสาวสุนิษา พันธุ์เขียน นางสาวสุนิดา พูลสุขเสริม นางสาวอรรวรรณ เสตานุช ซึ่งนักเรียนได้เล่าให้ฟังถึงขั้นตอนได้เป็นอย่างดี แสดงให้เห็นว่านักเรียนเข้าใจขั้นตอนในการทำงานเป็นอย่างดี ทำให้ผลงานจึงออกมาดี จนได้รับรางวัลเหรียญทองในการประกวดโครงงานคอมพิวเตอร์ ในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ปี 2550 ภาคเหนือ ณ จังหวัดพิษณุโลก วันที่ 9 สิงหาคม 2550 และรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 อันดับ 2 และอันดับ 3 การประกวด Mind Map ในงาน Mind Map Festival 2008 จัดโดยสถาบันวัดกรรมความจำ ณ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย กรุงเทพมหานคร วันที่ 4-5 กรกฎาคม 2551 และผลงานนักเรียนได้ดีพิมพ์ลงในนิตยสาร Go Trainings ฉบับที่ 20: กันยายน 2551

โรงเรียนแห่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การเดินทางเดียวยากเท่าไร การทำงานที่ทำโดยลำพังก็ยากจนนั้น การเปรียบเปรยนี้ น่าจะอธิบายถึงประสิทธิภาพในการทำงานในสภาวะปัจจุบันได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ โลกไร้พรมแดน และการเข้าสู่คลื่นลูกที่สาม คือ “การจัดการความรู้คือพลัง” กรณีตัวอย่างจากการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนางจรงค์ เทศนา ตามกรอบของกระบวนการจัดการความรู้ ในประเด็นของความสำเร็จในการสร้างความรู้ มีแนวปฏิบัติที่ทำให้เห็นเกี่ยวกับโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การกำหนดหัวข้อความรู้

นางจรงค์ เทศนา เล่าให้ฟังว่า “ในการเลือกหัวข้อความรู้ที่เป็นเป้าหมายในการศึกษานั้น ได้กำหนดหัวข้อความรู้ ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของโรงเรียน คือ “อภัยวิทยาคม อุดมการณ์เรียนรู้ เชิดชูคุณธรรม เลิศล้ำ ICT มีความเป็นไทย ใส่ใจสิ่งแวดล้อม” และที่สำคัญจะต้องตรงกับความรู้ความสามารถของเรา อีกทั้งจะต้องมองถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมภาพรวมทั้งหมด เช่น นโยบายของโรงเรียน การให้การสนับสนุนของผู้บริหาร เครือข่ายเพื่อนร่วมงาน ชุดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น และที่สำคัญที่สุด คือ ตนเอง ซึ่งจะต้องมีความรักความตั้งใจจริงในการทำงาน ความรักและชอบส่วนตัวในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้การทำงานมีความสุข สนุก จึงสามารถทำงานได้อย่างไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย ดังนั้นเมื่อใช้ความรู้ความสามารถของตนเอง ร่วมกับการร่วมมือของเพื่อนร่วมงานที่สนใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสนับสนุนข้อมูล เป็นที่

ปรึกษาในบางครั้ง และขวัญกำลังใจจากผู้บังคับบัญชา จึงทำให้การทำงานประสบความสำเร็จได้โดยง่าย

2. การค้นหาความรู้

แหล่งความรู้มีอยู่หลายสถานะ เช่น ความรู้ที่อยู่ในตัวเรา ความรู้ที่อยู่กับบุคคลอื่น ความรู้ที่อยู่ในเอกสาร ตำรา ความรู้ที่อยู่ในโรงเรียนหรือชุมชน เป็นต้น ดังนั้น ในด้านการจัดรูปแบบกระบวนการเรียนการสอนของนางจรงค์ เทศนา ได้กำหนดรูปแบบการค้นหาความรู้ของนักเรียนโดยการปฏิบัติจริง โดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนเรียนรู้ และชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ “การพัฒนาคุณภาพของคนและสังคมแห่งศีลธรรมและฐานความรู้” โดย “คน” หรือ “ทุนมนุษย์” เป็นทุนสังคมที่สำคัญที่สุด และมี “สังคมแห่งศีลธรรม” เป็นตัวกำกับ นำไปสู่ “สังคมแห่งการเรียนรู้” โดยใช้ประโยชน์จากทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าหลายอย่างซึ่งต้องรักษาและสืบสานสู่คนรุ่นหลัง” และเครื่องมือของการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ ตัวนักเรียน ที่จะต้องลงภาคสนามไปเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และได้ไปสัมผัสวิถีชีวิตในชุมชน เรียนรู้จากของจริง ในการจัดการเรียนการสอน นางจรงค์ เทศนา ได้บูรณาการเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับวิชาคอมพิวเตอร์ ในเรื่องของการใช้เทคโนโลยีในการจัดเก็บองค์ความรู้แลเผยแพร่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น เว็บไซต์ การเขียน Blog เป็นต้น

3. การสกัดความรู้

สิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการความรู้ในองค์กรคือการนำความรู้ที่ซ่อนอยู่ในตัวบุคคล โดยใช้เครื่องมือหรือวิธีการซึ่งทำให้บุคคลสามารถถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวออกมาเป็นความรู้ที่ปรากฏชัดเจน เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนสามารถเข้าถึงความรู้และใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ เครื่องมือในการสกัดองค์ความรู้ของนางจรงค์ เทศนา ที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ Hi-Low Model ในการออกแบบเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งกลุ่มนักเรียน (ทีม) ตามความสนใจและสมัครใจของนักเรียน และการเขียนมายแมป เพื่อสรุปประเด็นการเก็บข้อมูล เพื่อให้นักเรียนสามารถเก็บข้อมูลได้ตามกรอบคิด หรือตรงตามประเด็นที่ได้เตรียมไว้ ทำให้ข้อมูลที่ได้มามีความชัดเจนถูกต้อง โดยมีองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ อยู่ในชุมชนนักเรียนจะต้องไปสกัดเอาแก่นของความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่อยู่ในรูปของความรู้ในตัวคน ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และความรู้ทางด้านเทคโนโลยี เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ มาสรุป จัดทำเป็นรายงานต่อไป

4. การจัดเก็บความรู้

หากเป็นสมัยโบราณการจัดเก็บองค์ความรู้เป็นไปได้ค่อนข้างลำบาก และหากมีข้อมูลจำนวนมากต้องใช้เวลาและเปลืองเนื้อที่ในการเก็บอย่างมาก ซึ่งต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับในปัจจุบัน ที่เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลมีอยู่หลายรูปแบบ และมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย สามารถจัดเก็บข้อมูลได้ในหลายลักษณะ ได้จำนวนมาก สามารถทำซ้ำอย่างไร้ขีดจำกัด ประหยัดเนื้อที่ในการเก็บ และมีความปลอดภัยค่อนข้างสูง โครงการของนางจรงค์ เทศนา เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ ICT ในการเรียนรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นตัวอย่างได้เป็นอย่างดีสำหรับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมสมัยใหม่เป็นเครื่องมือที่ทำให้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่ ได้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาไทยมีคุณค่าที่ลึกซึ้ง ได้เห็นรากเหง้าของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และได้รับการเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว ซึ่งโครงการที่จัดทำในกิจกรรมการเรียนการสอนถูกจัดเก็บไว้ 2 ลักษณะ ได้แก่ เอกสารรายงานของนักเรียน เช่น แผ่นพับ สมุดราย ป้ายนิเทศ และเก็บไว้บนฐานข้อมูลเว็บไซต์ของโรงเรียน เว็บไซต์ครูจรงค์ดอทคอม และบล็อก Blog

5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สู่... กระจายความรู้และการแบ่งปัน

“หัวใจนักปราชญ์” ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เป็นผู้รอบรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีหลักปฏิบัติ ๔ ประการคือ สุตตะ คือการฟัง ซึ่งรวมทั้งการดูและการอ่านจากสื่อต่างๆ จิตตะ คือการคิด โดยนำสิ่งที่ฟังหรืออ่านมานั้นมาคิดพิจารณา ปุจฉา คือการสอบถามผู้รู้ ลิขิต คือการจดจำหรือบันทึก คือการสอบถามผู้รู้ นางจรงค์ เทศนา ก็ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีหัวใจของนักปราชญ์คนหนึ่ง โดยดูจากการทำงาน เนื่องจากเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน พยายามเข้าหาผู้รู้หรือมีความรู้ให้มาก เมื่อไม่รู้อะไรหรือติดขัดตรงไหนก็สืบเสาะหาผู้รู้ช่วย หรือสอบถามผู้รู้ให้กระจ่าง แต่ถ้าไม่มีผู้รู้จริงก็ไปค้นคว้าหาอ่านเอาเองจากตำราต่างๆ ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่นั้นจัดผู้รู้เอาไว้เป็น ปุชนียบุคคลเท่านั้น คือเอาไว้เคารพบูชา ไม่ได้เอาไว้เป็นที่ศึกษา

หัวใจที่สำคัญของการจัดการความรู้ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การแชร์ที่ดีต้องมีความเป็นกันเอง ต้องรับฟัง และชื่นชมผู้อื่น ต้องมีความเข้าใจไวใจกัน นางจรงค์ เทศนา เป็นเพื่อนร่วมงานที่ดีของคนในโรงเรียน เพื่อนร่วมงานหลายคน ได้แก่ น.ส.ชนิษฐา กมลมาลย์ นางสุมาลี โพธิพิทักษ์ กล่าวชื่นชมนางจรงค์ เทศนา ว่าเป็นกัลยาณมิตรที่ดี นอกจากจะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมงานกับสมาชิกในองค์กรเดียวกัน นางจรงค์ เทศนา ยังได้แบ่งปันความรู้ให้กับบุคคลอื่นต่างองค์กรดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ยืนยันการแบ่งปันความรู้ของนางจรงค์ เทศนา ได้แก่ เว็บไซต์ ครูจรงค์ดอทคอม

6. การใช้ความรู้

ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีอยู่หลายสาขา เช่น สาขาการเกษตร สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม สาขาผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่น สาขาศิลปกรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน และสาขาแพทย์แผนไทย เป็นต้น การใช้ประโยชน์จากความรู้ของนางจรงัก เทศนา เป็นการใช้ความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้ความรู้ ซึ่งเป้าหมายของการใช้ความรู้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อ ตนเอง องค์กร เพื่อนร่วมงานหรือเครือข่าย และ

7. การวัดความรู้ และประเมินผลการเรียนรู้แบบบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับสาระการเรียนรู้การทำงานอาชีพและเทคโนโลยี

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการมีเทคนิควิธีการจัดการและประเมินผลหลากหลายวิธี ครูผู้สอนสามารถเลือกวิธีใช้ได้ตามความเหมาะสมกับเนื้อหาหรือรูปแบบการบูรณาการ และเนื่องจากการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเป็นแบบผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ เน้นการฝึกปฏิบัติตามกระบวนการ รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลผู้สอนจึงต้องเลือกใช้ให้หลากหลาย และดำเนินการควบคู่กันไปในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลที่ต้องการวัดและประเมินผลผู้เรียน ให้ได้ครบถ้วนทุกด้านให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร นางจรงัก เทศนาใช้วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพที่แท้จริง และสภาพของกิจกรรม

บทสรุปของการศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (การปฏิบัติที่เป็นเลิศ อำเภอจรงัก เทศนา)

การนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ที่มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถสรุปเป็นแผนภาพขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

ภาพ 15 ขั้นตอน รูปแบบ และแนวคิดของการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับ การเรียนรู้ในโรงเรียน

ตอนที่ 2 การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้

จากการสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 334 คน ซึ่งเป็นครูและผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษายุทธยานี เขต 1 และ เขต 2 จำนวน 167 โรงเรียน แยกการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ตอน ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลปรากฏ ดังตาราง 11

ตาราง 11 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	ร้อยละ (n=334)		
	ชาย	หญิง	รวม
1.อายุ			
25-34	1.5 (5)	6.0 (20)	7.5 (25)
35-44	6.9 (23)	10.2 (34)	17.1 (57)
45-54	35.9 (120)	28.7 (96)	64.6 (216)
สูงกว่า 54	6.6 (22)	4.2 (14)	10.8 (36)
$\bar{X} = 47.58$ Range (Max = 59 , Min = 25)			
2. การศึกษา			
ต่ำกว่าปริญญา	0 (0)	0.6 (2)	0.6 (2)
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	22.8 (76)	34.1 (114)	56.9 (190)
ปริญญาโทหรือเทียบเท่า	28.1 (94)	14.4 (48)	42.5 (142)
3. ตำแหน่ง			
ผู้บริหารสถานศึกษา	32.6 (109)	9.6 (32)	42.2 (141)
รองผู้บริหารสถานศึกษา	3.6 (12)	4.2 (14)	7.8 (26)
ครู	14.1 (47)	35.0 (117)	49.1 (164)
บุคลากรทางการศึกษา	0.6 (2)	0.3 (1)	0.9 (3)
4. ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน			
ทราบ	17.1 (57)	18.3 (61)	35.4 (118)
ไม่ทราบ	33.8 (113)	30.8 (103)	64.6 (216)

ตาราง 11 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	ร้อยละ (n=334)		
	ชาย	หญิง	รวม
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆ			
ทราบ	12.3 (41)	11.7 (39)	24 (80)
ไม่ทราบ	38.6 (129)	37.4 (125)	76 (254)

ตาราง 11 เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถามในด้านต่างๆ กล่าวคือ ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุเฉลี่ย 48 ปี อายุสูงสุด 59 ปี อายุต่ำสุด 25 ปี และส่วนใหญ่ร้อยละ 65 มีอายุระหว่าง 45 – 54 ปี มีสัดส่วนชายมากกว่าหญิง จำแนกเป็นชาย ร้อยละ 36 และหญิง ร้อยละ 27 รองลงมาร้อยละ 17 มีอายุระหว่าง 35 – 44 มีสัดส่วนหญิงมากกว่าชาย จำแนกเป็นชายร้อยละ 7 หญิงร้อยละ 10 ส่วนใหญ่ร้อยละ 57 จบปริญญาตรีหรือเทียบเท่า มีสัดส่วนหญิงมากกว่าชาย จำแนกเป็นเพศหญิงร้อยละ 34 เพศชายร้อยละ 23 รองลงมาร้อยละ 42 จบปริญญาโทหรือเทียบเท่า มีสัดส่วนชายมากกว่าหญิง จำแนกเป็นเพศชายร้อยละ 28 เพศหญิงร้อยละ 14 ส่วนใหญ่ร้อยละ 49 เป็นครู มีสัดส่วนเป็นหญิงมากกว่าชาย จำแนกเป็นเพศหญิงร้อยละ 35 ชายร้อยละ 14 รองลงมาร้อยละ 42 เป็นตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา มีสัดส่วนชายมากกว่าหญิง จำแนกเป็นชายร้อยละ 35 หญิงร้อยละ 10

เมื่อถามเรื่องภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 65 ไม่ทราบเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน จำแนกเป็นเพศชายร้อยละ 34 เพศหญิงร้อยละ 31 และเมื่อถามเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆ ส่วนใหญ่ร้อยละ 76 ไม่ทราบเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาแพทย์ท้องถิ่นอื่นๆ จำแนกเป็นเป็นเพศชายร้อยละ 39 และเพศหญิงร้อยละ 37

2. การวิเคราะห์ความคิดเห็นของตัวอย่างที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการ และ ปัจจัยของการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

2.1 การวิเคราะห์ความคิดเห็นของตัวอย่างที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

เมื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน จำแนกเป็น 8 ขั้นตอน ว่ามี "ระดับความคิดเห็น" อยู่ในระดับใด ถ้าจะให้การจัดการความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานประสบความสำเร็จ ปรากฏผล ดังตาราง 12

ตาราง 12 ความคิดเห็นของตัวอย่างที่ทำการศึกษาเรื่อง ความเป็นไปได้เกี่ยวกับ
กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระบวนการจัดการความรู้	ระดับความเป็นไปได้ [ร้อยละ / (n=334)]					\bar{X} (SD.)
	เป็น ไปได้ แน่นอน	น่า จะเป็น ไปได้	ไม่ แน่ใจ	ไม่น่า เป็น ไปได้	เป็นไป ไม่ได้ แน่นอน	
การระบุมารู้						
1. โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้ด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตอบสนองต่อ เป้าหมาย ของโรงเรียนและชุมชน	34.1 (114)	48.5 (162)	14.7 (49)	2.1 (7)	0.6 (2)	4.13 (.78)
2. โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้ด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับ บริบทของโรงเรียนและชุมชน	32.3 (108)	49.1 (164)	15.6 (52)	2.1 (7)	0.9 (3)	4.10 (.80)
3. โรงเรียนมีบุคลากรที่สนใจการสืบ ทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	20.4 (68)	57.2 (191)	21.3 (71)	1.2 (4)	-	3.97 (.68)
4. โรงเรียนมีการระบุเรื่อง หรือ สาขา ของภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น หัตถกรรม แพทย์แผนไทย ฯลฯ	23.7 (79)	44.9 (150)	23.4 (78)	6.3 (21)	1.8 (6)	3.82 (.92)
ภาพรวมการระบุมารู้						4.01 (.64)
การค้นหาความรู้						
5. บุคลากรของโรงเรียนมีการค้นหา องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา ท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้าน / ท้องถิ่น	38.6 (129)	47.6 (159)	12.3 (41)	1.5 (5)	-	4.23 (.72)
6. บุคลากรมีการค้นหาองค์ความรู้ที่ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจาก เอกสาร	24 (80)	53.9 (180)	18.3 (61)	3.9 (13)	-	3.98 (.78)

ตาราง 12 (ต่อ)

กระบวนการจัดการความรู้	ระดับความเป็นไปได้ [ร้อยละ / (n=334)]					\bar{X} (SD.)
	เป็น ไปได้ แน่นอน	น่า จะเป็น ไปได้	ไม่ แน่ใจ	ไม่น่า เป็น ไปได้	เป็นไป ไม่ได้ แน่นอน	
7. โรงเรียนมีการรวบรวมบุคลากร เป็นคณะทำงานที่สนใจการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	22.5 (75)	44.9 (150)	24.6 (82)	7.5 (25)	.6 (2)	3.81 (.89)
8. โรงเรียนมีคณะทำงานศึกษา ค้นคว้า เรียบเรียง และตรวจสอบ องค์ความรู้ เป็นแนวทางฉบับร่าง	12 (40)	48.8 (163)	29.3 (98)	8.7 (29)	1.2 (4)	3.62 (.85)
ภาพรวมการค้นหาคำความรู้						3.91 (.64)
การวางแผนพัฒนาความรู้						
9. โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียน ผู้ปกครอง เข้าร่วมกิจกรรม ถ่ายทอดองค์ความรู้	38.3 (128)	50 (167)	9.3 (31)	2.4 (8)	-	4.24 (.72)
10. โรงเรียนเปิดโอกาสให้ปราชญ์ ท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการถ่ายทอด องค์ความรู้	41.3 (138)	45.8 (153)	8.4 (28)	4.5 (15)	-	4.24 (.79)
11. โรงเรียนเปิดโอกาสให้ปราชญ์ ท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการถ่ายทอด องค์ความรู้	32 (107)	53.6 (179)	11.7 (39)	2.7 (9)	-	4.15 (.72)
12. โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมที่ เหมาะสม เชื้อต่อการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ความรู้ เพื่อกำหนด แนวทางการสร้างภูมิปัญญาฯ	33.8 (113)	44.6 (149)	15.9 (53)	4.8 (16)	0.9 (3)	4.06 (.88)

ตาราง 12 (ต่อ)

กระบวนการจัดการความรู้	ระดับความเป็นไปได้ [ร้อยละ / (n=334)]					\bar{X} (SD.)
	เป็น ไปได้ แน่นอน	น่า จะเป็น ไปได้	ไม่ แน่ใจ	ไม่น่า เป็น ไปได้	เป็นไป ไม่ได้ แน่นอน	
13. โรงเรียนมีการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้อันมีปฏิสัมพันธ์	29.3 (98)	49.1 (164)	18.3 (61)	2.7 (9)	0.6 (2)	4.04 (.80)
14. โรงเรียนส่งเสริมบรรยากาศในการทำงาน เพื่อกระตุ้นให้บุคลากรนำความรู้ที่อยู่ในตัวออกมาเป็นความรู้ในรูปสิ่งพิมพ์เอกสาร	24 (80)	50.3 (168)	22.8 (76)	3 (10)	-	3.95 (.77)
15. โรงเรียนจัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และวิธีปฏิบัติในการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากการค้นหาค้นคว้าความรู้จากบุคคลหลายฝ่าย	21.9 (73)	52.4 (175)	21.3 (71)	4.2 (14)	0.3 (1)	3.91 (.79)
ภาพรวมการวางแผนพัฒนาความรู้						4.08 (.64)
การสกัดความรู้						
16. มีบุคลากรในโรงเรียน สามารถสรุปองค์ความรู้และจัดทำรายงานที่ได้จากการอบรม สัมมนา ศึกษา ดูงาน ฯลฯ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	21.6 (72)	55.4 (185)	21 (70)	2.1 (7)	-	3.96 (.71)
17. มีบุคลากรในโรงเรียน สามารถอ่านและสรุปความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ ฯลฯ	23.1 (77)	52.1 (174)	21.3 (71)	3.3 (11)	0.3 (1)	3.94 (.77)

ตาราง 12 (ต่อ)

กระบวนการจัดการความรู้	ระดับความเป็นไปได้ [ร้อยละ / (n=334)]					\bar{X} (SD.)
	เป็น ไปได้ แน่นอน	น่า จะเป็น ไปได้	ไม่ แน่ใจ	ไม่น่า จะเป็น ไปได้	เป็นไป ไม่ได้ แน่นอน	
	18. มีบุคลากรในโรงเรียน สามารถ ถอดองค์ความรู้ จากผู้ปฏิบัติที่ เป็นเลิศในด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่นได้	17.7 (59)	53 (177)	26.6 (89)	2.7 (9)	
19. บุคลากร สามารถวิเคราะห์ ประเด็นปัญหาและวิธีแก้ปัญหา ของการปฏิบัติงานด้านภูมิ ปัญญาท้องถิ่นและจัดทำ รายงาน	15.3 (51)	54.2 (181)	28.7 (96)	1.8 (6)	-	3.83 (.70)
ภาพรวมการสกัดความรู้						3.90 (.62)
การจัดเก็บความรู้						
20. โรงเรียนมีการรวบรวมเนื้อหา ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเอกสาร สิ่งพิมพ์	25.7 (86)	44 (147)	24 (80)	5.4 (18)	0.9 (3)	3.88 (.88)
21. โรงเรียนมีบุคลากรที่มีความรู้ด้าน เทคโนโลยีสารสนเทศ และมีหน้าที่ รับผิดชอบเกี่ยวกับการการจัดเก็บ ขุมความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	15.9 (53)	46.4 (155)	28.1 (94)	6.9 (23)	2.7 (9)	3.66 (.92)
22. โรงเรียนมีความพร้อมทางด้าน อุปกรณ์ที่เป็น ฮาร์ดแวร์ และ ซอฟต์แวร์ ในการใช้งานเกี่ยวกับ การจัดเก็บขุมความรู้ด้านภูมิ ปัญญาฯ	16.2 (54)	40.4 (135)	28.4 (95)	12.3 (41)	2.7 (9)	3.55 (.99)

ตาราง 12 (ต่อ)

กระบวนการจัดการความรู้	ระดับความเป็นไปได้ [ร้อยละ / (n=334)]					\bar{X} (SD.)
	เป็น ไปได้ แน่นอน	น่า จะเป็น ไปได้	ไม่ แน่ใจ	ไม่น่า เป็น ไปได้	เป็นไป ไม่ได้ แน่นอน	
การใช้ความรู้						
29. โรงเรียนมีการจัดทำหลักสูตร ท้องถิ่นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	33.2 (111)	47.9 (160)	13.8 (46)	3.3 (11)	1.8 (6)	4.07 (.87)
30. โรงเรียนนำภูมิปัญญาท้องถิ่น บูรณาการเข้ากับหลักสูตร แกนกลาง	29 (97)	52.7 (176)	14.1 (47)	2.4 (8)	1.8 (6)	4.05 (.83)
31. โรงเรียนมีการใช้องค์ความรู้ สมัยใหม่ พัฒนาต่อยอดภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	18 (60)	49.4 (165)	28.4 (95)	2.7 (9)	1.5 (5)	3.80 (.82)
ภาพรวมการใช้ความรู้						3.97 (.76)
การวัดความรู้						
32. โรงเรียนมีตัวชี้วัดความสำเร็จของ ปัจจัยการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่บุคลากรใน โรงเรียนร่วมกันการสร้าง	14.4 (48)	51.2 (171)	29.9 (100)	3.3 (11)	1.2 (4)	3.74 (.79)
33. โรงเรียนมีตัวชี้วัด ความสำเร็จ ของกระบวนการ จัดการความรู้ ที่บุคลากรใน โรงเรียนร่วมกันสร้าง	13.8 (46)	51.5 (172)	28.4 (95)	4.8 (16)	1.5 (5)	3.71 (.82)
34. โรงเรียนมีการประเมิน ตนเองเกี่ยวกับการใช้ความรู้ด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น	14.4 (48)	48.5 (162)	29.3 (98)	5.7 (19)	2.1 (7)	3.67 (.87)

ตาราง 12 (ต่อ)

กระบวนการจัดการความรู้	ระดับความเป็นไปได้ [ร้อยละ / (n=334)]					\bar{X} (SD.)
	เป็น ไปได้ แน่นอน	น่า จะเป็น ไปได้	ไม่ แน่ใจ	ไม่น่า จะเป็น ไปได้	เป็นไป ไม่ได้ แน่นอน	
	35.โรงเรียนมีการประเมินตนเองตาม ตัวชี้วัดของกระบวนการจัดการ ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	13.2 (44)	47.6 (159)	32 (107)	5.4 (18)	
36.โรงเรียนมีระบบการตรวจสอบความ ถูกต้อง ความเหมาะสม ด้าน ขอบเขต เป้าหมาย ของการใช้ ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	12.9 (43)	44.9 (150)	35.6 (119)	4.8 (16)	1.8 (6)	3.62 (.84)
ภาพรวมการวัดความรู้						3.68 (.77)

จากตาราง 12 ความคิดเห็นของตัวอย่างที่ทำการศึกษาเรื่อง ความเป็นไปได้เกี่ยวกับ
กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การระบุนความรู้

ในภาพรวมการระบุนความรู้ พบว่า มีค่ามัธยเลขคณิต (\bar{X}) = 4.01 หรือ "น่าจะ
เป็นไปได้" ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ และที่ผู้ตอบแบบสอบถาม
ส่วนใหญ่ร้อยละ 83 เห็นว่าตัวชี้วัดที่ "เป็นไปได้แน่นอน" และ "น่าจะเป็นไปได้" มากที่สุด ได้แก่ การที่
โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน
รองลงมาร้อยละ 81 ได้แก่ การที่โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตอบสนองต่อ
เป้าหมายของโรงเรียนและชุมชน

2. การค้นหาความรู้

ในภาพรวมของการค้นหาความรู้ พบว่า มีค่ามัธยเลขคณิต (\bar{X}) = 3.91 หรือ
"น่าจะเป็นไปได้" ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ และ ผู้ตอบ
แบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 86 เห็นว่าตัวชี้วัดที่ "เป็นไปได้แน่นอน" และ "น่าจะเป็นไปได้" มาก
ที่สุด ได้แก่ การที่บุคลากรมีการค้นหาองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้าน /
ท้องถิ่น รองลงมาร้อยละ 78 ได้แก่ การที่บุคลากรของโรงเรียนมีการค้นหาองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา
ท้องถิ่นจากเอกสาร

3. การวางแผนพัฒนาความรู้

ในภาพรวมการวางแผนพัฒนาความรู้ พบว่า มีค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{X}) = 4.08 หรือ “น่าจะเป็นไปได้” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ และ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 88 เห็นว่าตัวชี้วัดที่ “เป็นไปได้แน่นอน” และ “น่าจะเป็นไปได้” มากที่สุด ได้แก่ การที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทั่วไปเข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ รองลงมาร้อยละ 87 ได้แก่ การที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียน ผู้ปกครอง เข้าร่วมกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้

4. การสกัดความรู้

ในภาพรวมการสกัดความรู้ พบว่า มีค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{X}) = 3.90 หรือ “น่าจะไปได้” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ และ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 77 เห็นว่าตัวชี้วัดที่ “เป็นไปได้แน่นอน” และ “น่าจะไปได้” มากที่สุด ได้แก่ การที่โรงเรียนมีบุคลากรในโรงเรียนสามารถสรุปองค์ความรู้และจัดทำรายงานที่ได้จากการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน ฯลฯ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ รองลงมาร้อยละ 75 ได้แก่ การที่โรงเรียนมีบุคลากรในโรงเรียนสามารถอ่านและสรุปองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ เว็บไซต์ ฯลฯ ได้

5. การจัดเก็บความรู้

ในภาพรวมของการจัดเก็บความรู้ พบว่า มีค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{X}) = 3.64 หรือ “น่าจะไปได้” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ และ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 70 เห็นว่าตัวชี้วัดที่ “เป็นไปได้แน่นอน” และ “น่าจะไปได้” มากที่สุด ได้แก่ การที่โรงเรียนมีการรวบรวมเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเอกสารสิ่งพิมพ์ รองลงมาร้อยละ 62 ได้แก่ การที่โรงเรียนมีบุคลากรที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการการจัดเก็บข้อมูลความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น คิดเป็น

6. การกระจายและการแบ่งปันความรู้

ในภาพรวมของการกระจายและการแบ่งปันความรู้ พบว่า มีค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{X}) = 3.41 หรือ “ไม่แน่ใจ” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ และ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 66 เห็นว่าตัวชี้วัดที่ “เป็นไปได้แน่นอน” และ “น่าจะไปได้” มากที่สุด ได้แก่ การที่บุคลากรในโรงเรียนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรในและภายนอกโรงเรียน รองลงมา ได้แก่ การที่โรงเรียนมีการจัดทำเอกสาร สิ่งพิมพ์ แผนพับ เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น สู่อสถานศึกษาอื่น และหน่วยงานภายนอก คิดเป็นร้อยละ 59 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าค่ามัธยฐานเลขคณิตของภาพการกระจายและการแบ่งปันความรู้มีค่าน้อยกว่าภาพรวมของตัวชี้วัดอื่น ๆ หรือ “ไม่แน่ใจ” ว่าตัวชี้วัดของการกระจายและการแบ่งปันความรู้จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ และ ผู้ตอบแบบสอบถามบางส่วนร้อยละ 34 เห็นว่า “เป็นไปได้แน่นอน” และ “น่าจะเป็นไปได้” น้อยที่สุด โดยเฉพาะการที่โรงเรียนจัดทำเว็บไซต์ที่มีรายละเอียดภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน รองลงมาร้อยละ 33 ได้แก่ การที่โรงเรียนมีระบบการป้องกันความสูญเสียของข้อมูล และมีการกำหนดสิทธิการเข้าถึงข้อมูลของสมาชิก และบุคคลภายนอก

7. การใช้ความรู้

ในภาพรวมของการใช้ความรู้ พบว่า มีค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{X}) = 3.97 หรือ “น่าจะเป็นไปได้” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ และ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 81 เห็นว่าตัวชี้วัดที่ “เป็นไปได้แน่นอน” และ “น่าจะเป็นไปได้” มากที่สุด ได้แก่ การที่โรงเรียนมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รองลงมาร้อยละ 82 ได้แก่ การที่โรงเรียนมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการเข้ากับหลักสูตรแกนกลาง

8. การวัดความรู้

ในภาพรวมของการวัดความรู้ พบว่า มีค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{X}) = 3.68 หรือ “น่าจะเป็นไปได้” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ และ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 66 เห็นว่าตัวชี้วัดที่ “เป็นไปได้แน่นอน” และ “น่าจะเป็นไปได้” มากที่สุด ได้แก่ การที่โรงเรียนมีตัวชี้วัดความสำเร็จของปัจจัยการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่บุคลากรในโรงเรียนร่วมกันการสร้าง รองลงมาร้อยละ 65 ได้แก่ การที่โรงเรียนมีตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการจัดการความรู้ ที่บุคลากรในโรงเรียนร่วมกันสร้าง

2.2 ความคิดเห็นของตัวอย่างที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยด้านภาวะผู้นำ พฤติกรรมองค์กร และประสิทธิภาพการจัดการ

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของตัวอย่างที่ทำการศึกษาด้านปัจจัยภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นข้อความที่สะท้อนปัจจัยภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลปรากฏดังตาราง 13

ตาราง 13 ความคิดเห็นของตัวอย่างที่ทำการศึกษาด้านปัจจัยภาวะผู้นำที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

ปัจจัยภาวะผู้นำ	ระดับความเป็นไปได้ [ร้อยละ / (n=334)]					\bar{X} (SD.)
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่ เห็นด้วย อย่างยิ่ง	
1. โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ได้บังคับบัญชา	51.2 (171)	42.5 (142)	5.7 (19)	0.6 (2)	-	4.44 (.65)
2. โรงเรียนมีผู้บริหาร ที่ให้ความไว้วางใจในการทำงานกับผู้ได้บังคับบัญชาอย่างเปิดเผยและจริงใจ	49.1 (164)	44 (147)	5.7 (19)	1.2 (4)	-	4.41 (.65)
3. โรงเรียนมีผู้บริหารที่สามารถประสานความร่วมมือและเชื่อมโยงใกล้ชิดกับชุมชนและท้องถิ่น	49.4 (165)	41.9 (140)	8.4 (28)	0.3 (1)	-	4.40 (.65)
4. โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดการค้นคว้า แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	44.9 (150)	45.2 (151)	8.7 (29)	1.2 (4)	-	4.34 (.69)
5. โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความมุ่งมั่น พัฒนาให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	45.8 (153)	43.4 (145)	10.5 (35)	0.3 (1)	-	4.35 (.67)
6. โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น	42.2 (141)	47.6 (159)	9.9 (33)	0.3 (1)	-	4.32 (.66)

ตาราง 13 (ต่อ)

ปัจจัยภาวะผู้นำ	ระดับความเป็นไปได้ [ร้อยละ / (n=334)]					\bar{X} (SD.)
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่ เห็นด้วย อย่างยิ่ง	
7. โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถกระตุ้น หรือสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกมีความสนใจองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	41.6 (139)	47.6 (159)	9.9 (33)	0.9 (2)	-	4.30 (.68)
8. โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ได้บังคับบัญชาภูมิใจและรักดีต่อองค์กร	41.6 (139)	46.7 (156)	11.1 (37)	0.6 (2)	-	4.29 (.68)
9. โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าใจระบบการจัดการความรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	35 (117)	52.1 (174)	11.4 (38)	0.9 (3)	0.6 (2)	4.20 (.72)
10. โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถระดมทรัพยากรทั้งด้านบุคคลและงบประมาณจากภายในและภายนอกโรงเรียนได้	35.6 (119)	50.3 (168)	12.6 (42)	1.5 (5)	-	4.20 (.71)
11. โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน ให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้	29.3 (98)	52.1 (174)	17.7 (59)	0.9 (3)	-	4.10 (.71)
ภาพรวมปัจจัยภาวะผู้นำ						4.30 (.56)

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของตัวอย่างที่ทำการศึกษาด้านปัจจัยพฤติกรรมองค์กร ซึ่งเป็นข้อความที่สะท้อนปัจจัยพฤติกรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้มีปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ผลปรากฏดังตาราง 14

ตาราง 14 ความคิดเห็นของตัวอย่างที่ทำการศึกษาด้านปัจจัยพฤติกรรมองค์กรที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้มีปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร	ระดับความเป็นไปได้ [ร้อยละ / (n=334)]					\bar{X} (SD.)
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่ เห็นด้วย อย่างยิ่ง	
1. โรงเรียนเน้นให้บุคลากรมีความ รับผิดชอบต่อผลงานอย่างจริงจัง	45.2 (151)	46.7 (156)	7.5 (25)	0.6 (2)	-	4.77 (.65)
2. โรงเรียนมีการปรับลดขั้นตอนการ ปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาคความ ยุ่งยากในการทำงาน	42.2 (141)	46.1 (154)	10.5 (35)	0.6 (2)	0.6 (2)	4.29 (.72)
3. โรงเรียนมีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค	34.7 (116)	53.3 (178)	10.5 (35)	1.5 (5)	-	4.21 (.68)
4. โรงเรียนเน้นการเรียนรู้จากการ ทำงานกับเพื่อนร่วมงาน	36.2 (121)	50.6 (169)	11.4 (38)	1.8 (6)	-	4.21 (.71)
5. บุคลากรในโรงเรียนร่วมกันกำหนด เงื่อนไข กฎ กติกา ในการร่วมทีม หรือร่วมคณะทำงาน เช่น การ กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ประโยชน์ ความรับผิดชอบ	32.6 (109)	56 (187)	10.5 (35)	1.5 (5)	-	4.20 (.65)
6. บุคลากรในโรงเรียนมีการร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างจริงใจ เปิดเผยไม่มีการปิดบังความรู้	31.7 (106)	56.6 (189)	9.9 (33)	1.8 (6)	-	4.18 (.68)

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นด้านปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ ซึ่งเป็น
ข้อความที่สะท้อนปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ
สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ผลปรากฏดังตาราง 15

ตาราง 15 ความคิดเห็นของตัวอย่างที่ทำการศึกษาด้านปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการที่
เกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

ปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ	ระดับความเป็นไปได้ [ร้อยละ / (n=334)]					\bar{X} (SD.)
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่ เห็นด้วย อย่างยิ่ง	
1. โรงเรียนเปิดโอกาสให้บุคลากร และ นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการ เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	40.4 (135)	50.9 (170)	8.7 (29)	-	-	4.32 (.63)
2. โรงเรียนมีระบบโครงสร้างการ บริหารงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ใน โรงเรียน	35.3 (118)	54.8 (183)	8.7 (29)	1.2 (4)	-	4.24 (.66)
3. โรงเรียนมีระบบการสื่อสาร โดยใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศ	32.6 (109)	56 (187)	11.4 (38)	-	-	4.21 (.63)
4. โรงเรียนส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศในการจัดการด้าน เอกสาร การติดต่อสื่อสาร และการ ประชาสัมพันธ์	32.9 (110)	56.3 (188)	9.3 (31)	1.5 (5)	-	4.21 (.66)
5. โรงเรียนส่งเสริมให้คณะกรรมการ สถานศึกษามีส่วนร่วมในการ วางแผนในการสร้างภูมิปัญญาฯ	33.2 (111)	54.5 (182)	11.1 (37)	0.6 (2)	0.6 (2)	4.19 (.70)
6. โรงเรียนส่งเสริมและสนับสนุน บุคลากร เพื่อการศึกษาค้นคว้าภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	32 (107)	55.4 (185)	11.1 (37)	1.5 (5)	-	4.18 (.68)

ตาราง 15 (ต่อ)

ปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ	ระดับความเป็นไปได้ [ร้อยละ / (n=334)]					\bar{X} (SD.)
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่ เห็นด้วย อย่างยิ่ง	
7. โรงเรียนจัดสิ่งอำนวยความสะดวก มีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดการความรู้ในโรงเรียน	31.4 (105)	56 (187)	11.4 (38)	1.2 (4)	-	4.18 (.67)
8. โรงเรียนมีวิธีสร้างแรงจูงใจให้ บุคลากรปฏิบัติงานด้านการจัดการ ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	31.1 (104)	53.6 (179)	13.5 (45)	1.8 (6)	-	4.14 (.71)
9. โรงเรียนมีเทคโนโลยีสารสนเทศใน การสนับสนุนการสร้างภูมิปัญญา ท้องถิ่น	26.3 (88)	54.8 (183)	16.8 (56)	1.8 (6)	0.3 (1)	4.05 (.73)
10. โรงเรียนมีการบริหารจัดการด้าน งบประมาณเพื่อการฟื้นฟู และ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	26.3 (88)	54.2 (181)	17.4 (58)	2.1 (7)	-	4.05 (.72)
11. โรงเรียนส่งเสริมการใช้ ไอที ใน การวัดผลและการประเมินผล	21.9 (73)	61.7 (206)	14.1 (47)	2.4 (8)	-	4.03 (.67)
ภาพรวม ปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ						4.16 (.55)

ตาราง 13-15 เป็นความคิดเห็นของตัวอย่างที่ทำการศึกษาด้านปัจจัยภาวะผู้นำ
ด้านปัจจัยพฤติกรรมองค์กร และปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ ที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ

1. ปัจจัยภาวะผู้นำ

ในภาพรวมของปัจจัยภาวะผู้นำ พบว่า มีค่ามัธยเลขคณิต (\bar{X}) = 4.30 แสดง
ว่าผู้ตอบแบบสอบถาม "เห็นด้วย" ว่าปัจจัยภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประสบผลสำเร็จ และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่

(ร้อยละ 94) “เห็นด้วย” และ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ได้แก่ การที่โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ได้บังคับบัญชา รองลงมา ร้อยละ 93 ได้แก่ โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่ให้ความไว้วางใจในการทำงานกับผู้ได้บังคับบัญชาอย่างเปิดเผยและจริงใจ และ (ร้อยละ 91) ได้แก่ การที่โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถประสานความร่วมมือและเชื่อมโยงใกล้ชิดกับชุมชนและท้องถิ่น, ตามลำดับ

2. ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร

ในภาพรวมของปัจจัยพฤติกรรมองค์กร พบว่า มีค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{X}) = 4.19 แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถาม “เห็นด้วย” ว่าปัจจัยพฤติกรรมองค์กรเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประสบผลสำเร็จ และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 92 “เห็นด้วย” และ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ได้แก่ การที่โรงเรียนเน้นให้บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อผลงานอย่างจริงจัง รองลงมา ร้อยละ 89 ได้แก่ การที่โรงเรียนมีการปรับลดขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาความยุ่งยากในการทำงาน และร้อยละ 81 การที่โรงเรียนมีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ตามลำดับ

3. ปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ

ในภาพรวมของปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ พบว่า มีค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{X}) = 4.16 แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถาม “เห็นด้วย” ว่าปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประสบผลสำเร็จ และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 91 “เห็นด้วย” และ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ได้แก่ การที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้บุคลากรและนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รองลงมา ร้อยละ 90 ได้แก่ การที่โรงเรียนมีระบบโครงสร้างการบริหารงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในโรงเรียน และร้อยละ 89 การที่โรงเรียนมีระบบสื่อสาร โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ตามลำดับ

โดยสรุป เมื่อพิจารณาค่าของมัธยฐานเลขคณิตของทั้ง 3 ปัจจัย พบว่า ปัจจัยภาวะผู้นำมีค่ามัธยฐานเลขคณิตมากที่สุด แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถาม “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ที่ปัจจัยภาวะผู้นำ เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประสบผลสำเร็จ มากกว่าปัจจัยพฤติกรรมองค์กร และปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ และตัวชี้วัดที่ผู้ตอบ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” มีเพียง 1 ตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวชี้วัดของปัจจัยพฤติกรรมองค์กร คือ โรงเรียนเน้นให้บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อผลงานอย่างจริงจัง

3. การวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.1 เงื่อนไขในการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ

สถิติที่ใช้ทดสอบสมมุติฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ซึ่งมีเงื่อนไขการวิเคราะห์ (Assumption ของ Regression) ดังนี้

3.1.1 ตัวแปรทุกตัวต้องเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ และมีการแจกแจงแบบปกติ

3.1.2 ตัวแปรอิสระนั้นจะต้องไม่มีความสัมพันธ์กันเอง (Multicollinearity) โดยการวิเคราะห์หา Correlation ระหว่างตัวแปรอิสระทุกตัว ในรูปของ Correlation Matrix โดยใช้ Simple Correlation Technique (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2549, หน้า 352)

3.2 การทดสอบสมมุติฐาน เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดยกำหนดให้กระบวนการจัดการความรู้เป็นตัวแปรตาม และตั้งชื่อตัวแปรเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ผล ดังนี้

ภาพรวมกระบวนการจัดการความรู้เป็นตัวแปรตาม คือ Y แทนด้วย TTT

ส่วนตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำ ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร และปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ ตั้งชื่อตัวแปรเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ผลดังนี้

1. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ เป็นตัวแปร $X_1 - X_{11}$ แทนด้วย LD1 – LD11
2. ปัจจัยด้านพฤติกรรมองค์กรเป็นตัวแปร $X_{12} - X_{23}$ แทนด้วย OBH1 – OBH12
3. ปัจจัยด้านประสิทธิภาพการจัดการเป็นตัวแปร $X_{24} - X_{34}$ แทนด้วย EM1 – EM11

ขั้นตอนในการวิเคราะห์

ขั้นที่ 1 การตั้งสมมุติฐานโดยใช้แบบจำลอง หรือสมการ

เพื่อพิจารณาว่าตัวแปรอิสระตัวใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม โดยลำดับแรกผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานการวิจัยว่าปัจจัยภาวะผู้นำ ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร และปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ มีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการจัดการความรู้ โดยออกแบบจำลอง หรือสร้างสมการ ดังนี้

ปัจจัยภาวะผู้นำ LD1 – LD11 ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร OBH1 – OBH12 และปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ EM1 – EM11 มีความสัมพันธ์ต่อภาพรวมกระบวนการจัดการความรู้ TTT กับตัวแปรอิสระ ดังแบบจำลองสมการที่ 1

$$\begin{aligned}
 TTT = & b_0 + b_1LD1+ b_2LD2+ b_3LD3+ b_4LD4+ b_5LD5+ b_6LD6+ b_7LD7 \\
 & +b_8LD8+ b_9LD9+ b_{10}LD10+ b_{11}LD11+b_{12} OBH1+b_{13} OBH2+b_{14} OBH3+b_{15} OBH14+b_{16} \\
 & OBH5+b_{17} OBH6+b_{18} OBH7+b_{19} OBH8+b_{20} OBH9+b_{21} OBH10+b_{22} OBH11+b_{23} OBH12+b_{24} \\
 & + b_{25} EM1+ b_{26} EM2+ b_{27} EM3+ b_{28} EM4+ b_{29} EM5+ b_{30} EM6+ b_{31} EM7+ b_{32} EM8+ b_{33} EM9+ \\
 & b_{34} EM10+ b_{35} EM11.....1
 \end{aligned}$$

ขั้นที่ 2 การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Measure of Collinearity)

เทคนิคการคัดเลือกตัวแปรเข้าสมการถดถอยมีอยู่ด้วยกันหลายเทคนิค และงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือกเทคนิควิธีการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน เนื่องจากการได้มาซึ่งสมการจะประกอบด้วยตัวแปรอิสระที่มีนัยสำคัญทางสถิติเท่านั้น ซึ่งเป็นสมการที่ดีที่สุดจากข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์

ผลการตรวจสอบ

ในการวิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์ (ทวิ) ระหว่างพหุตัวแปรทุกตัว ใช้การวิเคราะห์ Bivariate Correlation ในการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างคู่ของตัวแปรอิสระทุกตัว (ตาราง 16) พบว่ามีตัวแปรอิสระบางคู่มีความสัมพันธ์กันสูง (เท่ากับหรือมากกว่า .75) ที่จะก่อให้เกิดการละเมิดข้อสมมุติฐานที่กำกับเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุ ได้แก่ ตัวแปร L2, L3, L4, L6, OBH9, OBH10, OBH11, และ OBH12 ดังนั้นเพื่อไม่ให้ละเมิดสมมุติฐานที่กำกับเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุ จึงตัดตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันสูงออกก่อน (โดยการตัดตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ภายในสูงมากกว่า 1 คู่) แล้วจึงทำการคัดเลือกตัวแปรเข้าสมการถดถอยต่อไป

ตาราง 16 (ต่อ)

	OBH8	OBH9	OBH10	OBH11	OBH12	EM1	EM2	EM3	EM4	EM5	EM6	EM7	EM8	EM9	EM10	EM11
LD1	0.51	0.49	0.48	0.42	0.47	0.62	0.61	0.56	0.28	0.60	0.38	0.41	0.35	0.42	0.24	0.40
LD2	0.52	0.5	0.44	0.36	0.43	0.47	0.48	0.45	0.21	0.48	0.38	0.27	0.31	0.39	0.17	0.31
LD3	0.47	0.50	0.50	0.49	0.50	0.47	0.50	0.49	0.24	0.46	0.29	0.26	0.35	0.34	0.13	0.30
LD4	0.60	0.56	0.53	0.46	0.52	0.53	0.55	0.47	0.21	0.48	0.37	0.38	0.31	0.37	0.15	0.46
LD5	0.58	0.51	0.50	0.41	0.44	0.39	0.41	0.37	0.18	0.46	0.32	0.26	0.36	0.31	0.16	0.29
LD6	0.51	0.42	0.41	0.30	0.33	0.37	0.33	0.32	0.18	0.48	0.35	0.26	0.34	0.36	0.21	0.28
LD7	0.56	0.48	0.45	0.23	0.36	0.45	0.47	0.37	0.23	0.49	0.42	0.26	0.39	0.34	0.27	0.36
LD8	0.56	0.52	0.54	0.41	0.49	0.45	0.49	0.46	0.18	0.61	0.46	0.32	0.33	0.44	0.30	0.46
LD9	0.49	0.49	0.44	0.26	0.32	0.47	0.46	0.33	0.11	0.54	0.54	0.25	0.37	0.39	0.32	0.32
LD10	0.37	0.45	0.46	0.27	0.30	0.48	0.44	0.31	0.19	0.52	0.48	0.27	0.37	0.40	0.30	0.32
LD11	0.45	0.40	0.41	0.35	0.28	0.53	0.57	0.49	0.19	0.44	0.37	0.39	0.37	0.41	0.30	0.44
OBH1	0.51	0.46	0.46	0.31	0.47	0.34	0.40	0.30	0.18	0.47	0.52	0.28	0.39	0.37	0.29	0.44
OBH2	0.60	0.52	0.53	0.46	0.54	0.38	0.40	0.41	0.30	0.46	0.51	0.50	0.46	0.35	0.27	0.44
OBH3	0.51	0.42	0.46	0.36	0.39	0.22	0.30	0.35	0.32	0.34	0.33	0.40	0.47	0.38	0.32	0.38
OBH4	0.56	0.47	0.49	0.46	0.44	0.39	0.41	0.39	0.27	0.62	0.48	0.43	0.44	0.43	0.23	0.39
OBH5	0.59	0.44	0.46	0.41	0.41	0.32	0.32	0.40	0.26	0.40	0.37	0.43	0.42	0.44	0.42	0.55
OBH6	0.54	0.45	0.43	0.47	0.53	0.34	0.38	0.48	0.29	0.42	0.33	0.36	0.36	0.30	0.27	0.43
OBH7	0.72	0.54	0.56	0.45	0.50	0.47	0.57	0.57	0.42	0.55	0.43	0.49	0.56	0.55	0.38	0.54

ขั้นที่ 3 การคัดเลือกตัวแปรเข้าสมการถดถอย

เพื่อให้ได้สมการที่ประกอบด้วยตัวแปรอิสระที่มีนัยสำคัญทางสถิติและแก้ไขข้อจำกัดจากการเทคนิควิธีการวิเคราะห์ถดถอยแบบปกติ จึงใช้วิธีการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise Regression Analysis) เพื่อให้ได้สมการที่ประกอบด้วยตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 ผลของการวิเคราะห์สรุปได้ ดังตาราง 17

ตาราง 17 ค่าวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการจัดการความรู้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ชื่อ ตัวแปร	ปัจจัย	ค่า สัมประสิทธิ์ ถดถอย(b)	t	Sig.t
LD1	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถกระตุ้นหรือสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกมีความสนใจองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	.106	2.348	.019
LD5	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ได้บังคับบัญชา	.105	2.473	.014
LD11	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน ให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้	.141	3.409	.001
EM2	โรงเรียนส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากร เพื่อการศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่น	.210	4.417	.000
EM6	โรงเรียนส่งเสริมให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนในการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น	.180	4.388	.000
ค่าคงที่		.688	3.928	.000

$R^2 = .526$, Adjusted $R^2 = 0.519$, SEE = .390 , F = 72.924 , Significance of F = .000

ตาราง 17 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำ และปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถกระตุ้นหรือสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกมีความสนใจองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (LD1) โรงเรียนที่มีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ได้บังคับบัญชา (LD5) โรงเรียนที่มีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ (LD11) โรงเรียนส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรเพื่อการศึกษา ค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่น (EM2) และโรงเรียนส่งเสริมให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนในการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น (EM6) ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และผลการวิเคราะห์การพยากรณ์พบว่า R Square เท่ากับ 0.526 แสดงว่า ตัวแปรอิสระ หรือ ตัวทำนาย (LD1, LD5, LD11, EM2, EM6) สามารถอธิบายค่า ตัวแปรตาม (TTT) ได้เพียง 52.60 % หรืออาจกล่าวได้ว่าตัวแปรอิสระ หรือ ตัวทำนาย (LD1, LD5, LD11, EM2, EM6) มีความสัมพันธ์ และอธิบายตัวแปรตาม (TTT) ได้ปานกลาง และเขียนเป็นสมการได้คือ

$$TTT = b_0 + b_1LD1 + b_2LD_5 + b_3LD_{11} + b_4EM_2 + b_5EM_6 \dots \dots \dots 2$$

ผลการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับกระบวนการจัดการความรู้ โดยมีปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ทั้งหมด 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำ ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร และปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ พบว่า ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร ไม่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาค่า ในการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ว่ามีค่าเข้าใกล้ 1 มากน้อยเพียงใดแต่เพียงอย่างเดียว นั้น อาจทำให้เกิดภาพลวงตาได้ เนื่องจากการที่ค่า R-Square เข้าใกล้ 1 อาจเป็นผลมาจากการนำตัวแปรอิสระเพิ่มเข้ามาก็ได้ อันเป็นผลทำให้เกิดการคำนวณคาดเคลื่อนได้ ดังนั้น ควรทำการพิจารณาค่า Adjusted R-Square ซึ่งก็คือค่า R-Square ที่ทำการปรับค่าแล้ว ซึ่งในการวิเคราะห์ครั้งนี้ ได้ค่า Adjusted R-Square = 0.519 ซึ่งเป็นค่าที่ดีกว่า และใช้อธิบายปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ร้อยละ 52 และโมเดลนี้ก็มีความเหมาะสมดี (fit) เนื่องจากค่า Adjusted R-Square มีค่าเกิน 0.5

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปผลการทดสอบสมมุติฐานของตัวแปรแต่ละตัวที่มีและไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนี้

ตาราง 18 สรุปผลการทดสอบสมมุติฐาน

ชื่อ ตัวแปร	ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้	นัยสำคัญทางสถิติ	
		มี	ไม่มี
LD1	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถกระตุ้นหรือสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกมีความสนใจองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	✓	
LD2	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษา มีความสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ได้บังคับบัญชาภูมิใจและรักดีต่อองค์กร		✓
LD3	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่ให้ความไว้วางใจในการทำงานกับผู้ได้บังคับบัญชาอย่างเปิดเผยและจริงใจ		✓
LD4	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรเพื่อการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น		✓
LD5	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ได้บังคับบัญชา	✓	
LD6	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถประสานความร่วมมือและเชื่อมโยงใกล้ชิดกับชุมชนและท้องถิ่น		✓
LD7	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น		✓
LD8	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษา สนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดการค้นคว้า แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น		✓
LD9	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าใจระบบการจัดการความรู้ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ		✓
LD10	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาสามารถระดมทรัพยากรทั้งด้านบุคคลและงบประมาณจากภายในและภายนอกโรงเรียนได้		✓
LD11	โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน ให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้	✓	

ตาราง 18 (ต่อ)

ชื่อ ตัวแปร	ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้	นัยสำคัญทางสถิติ	
		มี	ไม่มี
OBH1	โรงเรียนมีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในการทำงาน		✓
OBH2	โรงเรียนมีการปรับลดขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาความยุ่งยากในการทำงาน		✓
OBH3	โรงเรียนเน้นการเรียนรู้จากการทำงานกับเพื่อนร่วมงาน		✓
OBH4	โรงเรียนเน้นให้บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อผลงานอย่างจริงจัง		✓
OBH5	โรงเรียนเน้นความเป็นเลิศในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน		✓
OBH6	โรงเรียนเน้นความผูกพันของบุคลากร เพื่อให้สิ่งๆ ที่ทุกคนปรารถนาเกิดขึ้นกับอนาคตของโรงเรียน		✓
OBH7	บุคลากรในโรงเรียนร่วมกันสร้างทัศนคติต่อวิสัยทัศน์ในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความผูกพันและทำงานอย่างอิสระ		✓
OBH8	บุคลากรในโรงเรียนมีการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างจริงจัง เปิดเผยไม่มีการปิดบังความรู้		✓
OBH9	บุคลากรในโรงเรียน ร่วมกันสร้างการเรียนรู้เป็นทีมหรือคณะ ผ่านกระบวนการเสวนา การอภิปรายร่วมกัน		✓
OBH10	บุคลากรในโรงเรียนร่วมกันกำหนดเงื่อนไข กฎ กติกา ใน การร่วมทีม หรือร่วมคณะทำงาน เช่น การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ประโยชน์ ความรับผิดชอบ		✓
OBH11	บุคลากรในโรงเรียนสามารถพิจารณาเห็นความสัมพันธ์ของส่วนย่อยที่มีต่อองค์รวม และแต่ละส่วนมีผลกระทบซึ่งกันและกัน		✓

ตาราง 18 (ต่อ)

ชื่อ ตัวแปร	ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้	นัยสำคัญทางสถิติ	
		มี	ไม่มี
OBH12	บุคลากรในโรงเรียนสามารถแก้ปัญหาแบบไม่แยกส่วนโดย มองการแก้ปัญหาทั้งระบบ เช่น โรงเรียนประกอบด้วย คน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม		✓
EM1	โรงเรียนมีการบริหารจัดการด้านงบประมาณเพื่อการฟื้นฟู และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น		✓
EM2	โรงเรียนส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากร เพื่อการศึกษาค้นคว้า ภูมิปัญญาท้องถิ่น	✓	
EM3	โรงเรียนจัดสิ่งอำนวยความสะดวก มีกิจกรรมการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดการความรู้ในโรงเรียน		✓
EM4	โรงเรียนมีระบบการสื่อสาร โดยให้เทคโนโลยีสารสนเทศ		✓
EM5	โรงเรียนเปิดโอกาสให้บุคลากร และนักเรียนมีส่วนร่วมใน กิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น		✓
EM6	โรงเรียนส่งเสริมให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมใน การวางแผนในการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น	✓	
EM7	โรงเรียนมีวิสัยทัศน์สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานด้านการ จัดการความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น		✓
EM8	โรงเรียนส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการ ด้านเอกสาร การติดต่อสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์		✓
EM9	โรงเรียนส่งเสริมการใช้ ไอที ในการวัดผลและการ ประเมินผล		✓
EM10	โรงเรียนมีเทคโนโลยีสารสนเทศในการสนับสนุนการสร้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่น		✓
EM11	โรงเรียนมีระบบโครงสร้างการบริหารงานที่เอื้อต่อการ เรียนรู้ในโรงเรียน		✓

ตาราง 18 สรุปผลการทดสอบสมมุติฐานของปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ มีอยู่ 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำ 3 ตัวแปร คือ โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถกระตุ้น หรือสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกมีความสนใจองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (LD1) โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ได้บังคับบัญชา (LD5) โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน ให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ (LD11) ปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ 2 ตัวแปร คือ โรงเรียนส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากร เพื่อการศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่น (EM2) และโรงเรียนส่งเสริมให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนในการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น(EM6)

ตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. การสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพของการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ ได้ข้อค้นพบประเด็นสำคัญ รวมถึงผลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม บูรณาการเข้ากับรูปแบบการบริหารงานตามยุทธศาสตร์ การปฏิรูปการเรียนรู้ของเขตพื้นที่การศึกษา ได้แก่ ยุทธศาสตร์การบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐาน ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพ และยุทธศาสตร์การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ สร้างเป็นรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นลักษณะการอธิบายความเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้และการประยุกต์ใช้ สำหรับการจัดการเรียนรู้ภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี เขต 1 และ เขต 2 และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาของตนเอง โดยดำเนินการตามรูปแบบหรือประยุกต์ใช้รูปแบบ ที่มีชื่อว่า “1 V 8 P 2 S” (หนึ่งวิสัยทัศน์ แปดแนวปฏิบัติ สองเงื่อนไขความสำเร็จ) มีรายละเอียด ดังนี้

หนึ่งวิสัยทัศน์ (1 Vision) “1 V”

การวางแผนใดๆ ก็ตาม สิ่งที่สำคัญในการเริ่มต้นที่ดีก็คือความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งนั้น และความจำเป็นของ “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ก็คือการบริหารจัดการและวางแผนในเรื่องของคน ความรู้ การเรียนรู้ เทคโนโลยี และพฤติกรรมขององค์กร เมื่อพูดถึงสิ่งนี้ จำเป็นในการวางแผนในระดับกลยุทธ์นั้น ควรเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์ เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ดีนั้น จะต้องเริ่มต้นจากการประเมินผลกระทบจากปัจจัยภายในและภายนอก ว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และวิสัยทัศน์ที่ดีจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน และ

เป้าหมายนั้นต้องสอดคล้องกับเป้าหมายของเขตพื้นที่การศึกษาในเรื่องการจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น และตรงกับความต้องการของโรงเรียนและชุมชน และที่สำคัญอย่างยิ่งคือเป้าหมายหรือภาพที่ฝันเอาไว้ต้องมีความเป็นไปได้

ดังนั้น ในการกำหนดวิสัยทัศน์เพื่อที่จะให้เกิดความเชื่อมั่นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถานศึกษานั้นๆ สิ่งที่ต้องทำคือการระดมสมองจากผู้มีส่วนได้เสียดังกล่าวข้างต้น โดยใช้หลักการของยุทธศาสตร์โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) ได้แก่ หลัก 5 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมชื่นชม และร่วมรับผิดชอบ การดำเนินการเช่นนี้สมาชิกทุกคนต้องมีใจเป็นหนึ่งเดียว และมีเป้าหมายเหมือนกัน นั่นคือความเป็นเลิศในด้านการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีตัวบ่งชี้ คือ นักเรียนในโรงเรียนต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และรวมถึงสมาชิกทุกคนในองค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ด้วยเช่นกัน ส่วนการพัฒนาสถานศึกษาในยุคปัจจุบันต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือประกอบการตัดสินใจมากขึ้น ถ้าระบบสารสนเทศเข้า ไม่ทันสมัย ไม่ถูกต้อง การตัดสินใจย่อมผิดพลาดได้ การใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศจึงจำเป็นสำหรับรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย และหากสถานศึกษาเริ่มต้นได้ถูกต้อง นั่นหมายถึงความสำเร็จของสถานศึกษาก็คงย่อมเดินมาแล้วครึ่งทาง และความปรารถนาสุดท้ายของสถานศึกษาคือการได้รับการรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ก็ย่อมได้เห็นสิ่งพึงปรารถนาตามมาอย่างแน่นอน

สรุปการกำหนดวิสัยทัศน์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องมีความเข้าใจในเรื่องของ คน ความรู้ การเรียนรู้ เทคโนโลยี และพฤติกรรมขององค์กร โดยเริ่มจากการประเมินผลกระทบจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ ให้เป็นหนึ่งเดียว ต่อด้วยการกำหนดเป้าหมายที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับเป้าหมายของเขตพื้นที่การศึกษา และตรงกับความต้องการของโรงเรียนและชุมชน โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศประกอบการตัดสินใจ คำนึงถึงตัวบ่งชี้ของการประเมินคุณภาพภายในและภายนอก และวิสัยทัศน์ต้องมีความเป็นไปได้

แปดแนวปฏิบัติ (8 Practices) “8 P”

แนวการปฏิบัติในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นฯ ควรให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดซึ่งหมายถึงสมาชิกในองค์กรหรือในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานนั้นๆ และรวมถึงคณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวการปฏิบัติร่วมกัน ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องทำให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วม ซึ่งเป็นเป้าหมายในการทำงานที่ทุกคนจะต้องมีความเห็นคล้อยตาม และให้ความร่วมมือ ในการขับเคลื่อนทุกกิจกรรมที่สถานศึกษาจัดขึ้น ให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ด้วยความเต็มใจ มุ่งมั่น และทุ่มเท และแนวการปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๗ ประกอบด้วย กิจกรรมการพัฒนาความรู้ 8 กิจกรรม ได้แก่ การกำหนดหัวข้อความรู้ การค้นหาความรู้ การวางแผนพัฒนาความรู้ การสกัดความรู้ การจัดเก็บความรู้ การใช้ความรู้ การวัดความรู้ ซึ่งมีการกระจายและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สอดแทรกอยู่ในทุกขั้นตอนที่กล่าวมา และในทุกขั้นตอนจะต้องมีเกณฑ์การวัดที่แสดงถึงตัวบ่งชี้เป็นตัวกำกับความสมบูรณ์ของทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ และที่สำคัญที่สุดในการนำไปปฏิบัติจริง ทุกกิจกรรมของแนวปฏิบัติต้องไม่เป็นภาระที่เพิ่มขึ้นของสถานศึกษา ซึ่งหมายถึงกิจกรรมของแนวปฏิบัติต้องเนียนไปกับงานประจำที่ทำอยู่ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การกำหนดหัวข้อความรู้

หัวข้อความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นั้นต้องเกิดจากการร่วมมือกันของครู นักเรียน ชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษา หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กำหนดหรือเลือกหัวข้อความรู้นั้นขึ้นมา และหัวข้อความรู้นั้นต้องเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษานั้นๆ และมีความสำคัญต่อโรงเรียน ชุมชน สังคม และสอดคล้องกับนโยบายหรือแผนยุทธศาสตร์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เช่น การเลือกหัวข้อความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อช่วยกระตุ้นให้เกิดการให้ความสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการท้องถิ่นเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดดุลยภาพ และสอดคล้องยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพของคนและสังคมไทย สู้สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ คือ การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน การเสริมสร้างสุขภาพของคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ มีความสัมพันธ์ทางสังคมและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ และการเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุขเป็นต้น เป็นต้น

2. การค้นหาความรู้

การค้นหาความรู้ที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นขั้นตอนในการค้นหาว่าภายในสถานศึกษาและภายนอกสถานศึกษา มีความรู้อะไรบ้าง รูปแบบใด อยู่ที่ใคร และความรู้อะไรบ้างที่องค์กรจำเป็นต้องมี เพื่อให้สถานศึกษาวางขอบเขตการจัดการความรู้และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ตัวอย่างของการค้นหาความรู้ของสถานศึกษา ได้แก่

2.1 ความรู้ภายในสถานศึกษา

มีความรู้อยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ ความรู้ที่ปรากฏ เช่น เอกสาร บทความ งานวิจัย สื่อการเรียนการสอน ซีดีรอม เว็บไซต์ ฯลฯ และความรู้ภายใน เช่น ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ครูที่มีความรู้หรือมีความเชี่ยวชาญในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ซึ่งการค้นหาความรู้ที่ปรากฏใช้วิธี

สังเคราะห์เอกสาร หรือการสกัดจากเอกสารให้ได้แก่นความรู้ ส่วนความรู้ภายในใช้วิธีสกัดแก่นความรู้ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น การนิเทศ การสอนงาน ระบบพี่เลี้ยง การเล่าเรื่องความสำเร็จ การเสวนา เป็นต้น

2.2 ความรู้ภายนอกสถานศึกษา

มีความรู้อยู่ 2 ลักษณะ ที่เหมือนกับความรู้ภายในสถานศึกษา ซึ่งความรู้ที่ปรากฏใช้วิธีสังเคราะห์เอกสาร หรือการสกัดแก่นความรู้จากเอกสารเหมือนกัน ส่วนความรู้ภายในต้องใช้เทคนิคการสกัดความรู้จาก Best Practice ในการสังเคราะห์ความรู้ภายในจากตัวอย่างการปฏิบัติที่เป็นเลิศ ซึ่งในงานวิจัยนี้ใช้ศึกษาการปฏิบัติที่เป็นเลิศ กรณีศึกษา 2 ตัวอย่าง คือ การปฏิบัติที่เป็นเลิศของครูภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน (หลวงพ่อดมัย วัดหนองหญ้าาง) และการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบูรณาการความรู้ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านกับการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (Hi-Low Model) ของนางจรงรัก เทศนา

3. การวางแผนพัฒนาความรู้

"ความรู้" ในที่นี้ คือความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งได้เป็น 9 สาขา เช่น สาขาด้านเกษตรกรรม สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม สาขามลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่น สาขาแพทย์แผนไทย เป็นต้น ซึ่งความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถสอดแทรกหรือบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้ง 8 กลุ่มสาระ ในหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2550 (ฉบับแก้ไขจาก หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544) และจากการประเมินผลบางส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า การพัฒนาหลักสูตรของไทยยังพัฒนาไปได้ไม่ถึงไหน มีปัญหาหลายด้าน เช่น คณะกรรมการร่วมจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตร มีการดำเนินการอย่างเร่งรีบ และจัดทำในระยะเวลาสั้นๆ ครูบางคนขาดความสนใจ และไม่ให้ความร่วมมือเนื่องจากเป็นภาระที่เพิ่มเข้ามา นอกเหนือจากภาระงานที่มีอยู่แล้วคือการสอนในห้องเรียน ซึ่งในการจัดทำหลักสูตรกำหนดให้สถานศึกษาต้องจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักสูตรแกนกลางให้ได้ร้อยละ 30 จึงเป็นงานหนักที่สถานศึกษาจะต้องสร้างหลักสูตรท้องถิ่นให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ

ดังนั้น เพื่อให้การวางแผนพัฒนาความรู้ สอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่น และสามารถพัฒนาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาความรู้ สถานศึกษาจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นบุคคลจากหลายฝ่ายร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาความรู้ เช่น ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ประชาชนท้องถิ่นที่อยู่ในชุมชน รวมถึงเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ที่จำเป็นกับการวางแผนพัฒนาความรู้ เช่น การพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม

ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การให้ผู้มีส่วนร่วมได้มีความรับผิดชอบเป็นเจ้าของ สร้างบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ในด้านต่างๆ

4. การสกัดความรู้

แนวปฏิบัติของการสกัดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งของการจัดการความรู้ และเป็นเครื่องมือที่จะต้องมียองค์ประกอบ 3 อย่างด้วยกัน คือ ตัวผู้ผู้สกัด อุปกรณ์ที่ใช้ รวมถึงเทคนิคในการสกัด การที่จะสกัดความรู้ที่อยู่ในตัวคน (Externalization) ของผู้ปฏิบัติที่เป็นเลิศให้เป็นความรู้ที่ปรากฏ และเทคนิควิธีที่จะสกัดแก่นความรู้ที่มีอยู่ภายในตัวคนนั้น เป็นศาสตร์และเป็นศิลปะในเวลาเดียวกัน เพราะว่าความรู้ที่อยู่ในตัวคนมักจะออกมาหากถ้าคนนั้นไม่เต็มใจ หรือไม่มีแรงจูงใจที่ดีพอ วิธีการให้นักเรียนไปขอความรู้ หรือขอให้สาธิตให้ดู มีโอกาสได้ความรู้จากผู้มีความรู้มากวิธีหนึ่ง โดยเฉพาะประเทศไทยมีวัฒนธรรมของความเอื้อเฟื้อต่อเด็ก สุภาพสตรี และคนชรา เห็นเด็กเหมือนลูกหลาน จึงเต็มใจถ่ายทอดความรู้ให้อย่างไม่ปิดบัง การสกัดความรู้จากเรื่องเล่าเร้าพลัง ที่เป็นเรื่องเล่าที่ผู้เล่าถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้เล่าผ่านเรื่องราวคล้ายนิยาย แต่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง เป็นประสบการณ์ของผู้เล่า เป็นประสบการณ์ความสำเร็จของผู้เล่า ผู้ฟังจึงต้องฟังอย่างตั้งใจ และต้องใช้ทั้งภาษาใจ และภาษากาย ให้ผู้เล่าเข้าใจว่าผู้ฟังชื่นชมความสำเร็จของผู้เล่าอย่างจริงใจ แก่นของความรู้ที่อยู่ในตัวผู้เล่าจึงจะถูกถ่ายทอดออกมาให้สกัดได้

จากการศึกษาเบื้องต้น การศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพ และข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า การสกัดความรู้ที่ดีควรสกัดความรู้จากปฏิบัติของผู้เชี่ยวชาญที่รู้จริง และมีความสามารถเป็นที่ประจักษ์ได้รับการยอมรับจากผู้คนหลายฝ่าย และใช้วิธีการสกัดความรู้ที่มีความหลากหลาย เช่น การสรุปองค์ความรู้และจัดทำรายงาน ที่ได้จากการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน ฯลฯ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ การอ่านและสรุปองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ เว็บไซต์ ฯลฯ ได้ การถอดองค์ความรู้ จากผู้ปฏิบัติที่เป็นเลิศในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ และ การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและวิธีแก้ปัญหาของการปฏิบัติงานประจำ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและจัดทำรายงาน เป็นต้น

5. การจัดเก็บความรู้

การจัดเก็บความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์ของการจัดเก็บ แบ่งได้ดังนี้ คือ 1) เพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ไม่ให้สูญหายเพราะเป็นสมบัติอันมีค่าสำหรับคนรุ่นหลัง 2) เพื่อเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้รู้ และนำภูมิปัญญาดั้งเดิมไปประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาใหม่เพื่อพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย หากมองในแง่ของวิธีการจัดเก็บสามารถทำได้ 2 วิธี คือ

5.1 การจัดเก็บเอาไว้ในตัวคน ซึ่งเป็นความสามารถเฉพาะของแต่ละคนที่จะมีความสามารถเก็บความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ หรือการศึกษาจากเอกสาร ตำรา และเก็บไว้ในรูปแบบของความทรงจำ และทักษะหรือความชำนาญ เช่น การจำเกี่ยวกับสูตรการปฏิกายสมุนไพรรูปแบบโบราณ ทักษะการนวด ทักษะการเหยียบเหล็กแดง เป็นต้น

5.2 การจัดเก็บเอาไว้ในองค์กรตัวคน หมายถึงความรู้ และทักษะที่ถูกถ่ายทอดออกมาจากตัวคนและถูกจัดเก็บเอาไว้ในรูปของวารสาร สิ่งพิมพ์ ภาพวาด ภาพถ่าย เสียงบันทึก วีดิทัศน์ และคอมพิวเตอร์ในรูปแบบของ เว็บไซต์ บล็อก ไฟล์บันทึกข้อมูล เป็นต้น

ผลจากการศึกษา พบว่า การจัดเก็บภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานยังไม่มีระบบของการจัดเก็บในเชิงวิชาการมากเท่าใด ส่วนใหญ่ภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะถูกจัดเก็บเอาไว้ในตัวคน หรือตัวเจ้าของภูมิปัญญาเสียเป็นส่วนใหญ่ หากจะมีการจัดบันทึกเอาไว้ ก็เป็นตำราที่เจ้าของภูมิปัญญามักจะมีความหวงแหนอย่างมาก ไม่ยอมให้ใครได้เห็นหรือแจกจ่ายให้คนอื่น ๆ ได้เรียนรู้ และจากผลการวิจัยของตัวชี้วัดด้านการจัดเก็บความรู้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า “น่าจะเป็นไปได้” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ น้อยที่สุด (คิดเป็นร้อยละ 38.9) โดยเฉพาะด้านโรงเรียนมีการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นลงในรูปแบบอื่น เช่น ซีดีรอม เว็บไซต์ แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาหลายแห่งขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นเพิ่มเติมในตอนที่ 4 ของแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างตอบว่าสถานศึกษาชั้นพื้นฐานโดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่ขาดแคลนทั้งอุปกรณ์และบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ

ดังนั้นการจัดเก็บความรู้ของสถานศึกษาควรหารูปแบบในการจัดเก็บข้อมูลที่เหมาะสม ควรจัดทำระบบการจัดเก็บให้เป็นระบบ สะดวกต่อการค้นหา และง่ายต่อการเข้าถึง รวมถึงการฝึกอบรมบุคลากรให้สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยในการจัดเก็บ อาจมีเจ้าหน้าที่หรือครูที่รับผิดชอบโดยตรง และจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะสถานศึกษาขนาดเล็กที่มีเจ้าหน้าที่ หรือครูจำนวนน้อย เนื่องจากหากมีใครคนใดคนหนึ่งไม่สามารถปฏิบัติได้ สถานศึกษาก็สามารถหาเจ้าหน้าที่หรือครูทำแทนกันได้

6. การกระจายและการแบ่งปันความรู้

ความหมายของการกระจายและการแบ่งปันความรู้ คล้ายกับ Knowledge Transferring คือ การถ่ายโอนความรู้ เป็นการทำให้ความรู้ที่อยู่ในที่หนึ่ง เปลี่ยนย้ายไปอยู่ในที่ใหม่ (โดยความรู้เดิมก็มีได้หมดไป) และมีลักษณะจากคนสู่คน อาจจะเป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการก็ได้ ได้แก่ การประชุมสัมมนา การอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน และใช้ชีวิตร่วมกัน ก็จะมีโอกาสเรียนรู้ร่วมกันตามโอกาสที่เหมาะสม และสามารถสืบทอดความรู้เป็นมรดกต่อๆ กันไป จากรุ่นสู่รุ่น และ

จากคนหนึ่งหรือหลายคน ไปสู่คนอื่นๆ หรือจากโรงเรียนหนึ่งไปสู่โรงเรียนหนึ่งได้ กิจกรรมถ่ายโอนความรู้ได้รับการสกัด ปรับปรุงและประยุกต์ใช้ ให้เหมาะสมกับสภาพและบริบท ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงได้รับการเผยแพร่ พัฒนาต่อยอด ต่อเนื่องไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งพอสรุปได้ว่าการถ่ายโอนความรู้มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ 1) จากบุคคลสู่บุคคล 2) จากบุคคลสู่กลุ่ม 3) 4) จากกลุ่มสู่กลุ่ม หรือโรงเรียนสู่โรงเรียน

กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเป็นสิ่งที่ดีที่โรงเรียนควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนในโรงเรียนร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างนักเรียนภายในโรงเรียนเดียวกันและกับนักเรียนโรงเรียนอื่นๆ โรงเรียนควรมีการอนุญาตให้บุคคลภายนอกได้มีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกัน และเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับโรงเรียนของเรา (ผู้บริหารและครู) เป็นโรงเรียนของชุมชน เป็นโรงเรียนของประเทศไทย หรือยิ่งไปกว่านั้นเป็นโรงเรียนของโลกได้ยิ่งดี สำหรับการปลูกฝังทัศนคติในการทำงานร่วมกัน จะต้องชี้ให้เห็นว่าไม่มีใครรู้ไปหมดหรือเก่งไปหมดทุกเรื่อง ดังนั้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะทำให้เกิดการเรียนรู้และมีความรู้เพิ่มมากขึ้น เปลี่ยนการเรียนเพื่อการแข่งขันและเอาชนะซึ่งกันและกัน เป็นการเรียนเพื่อความสามัคคี แบ่งปัน เอื้ออาทร และสามารถร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้

ดังนั้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายโอนความรู้ นอกจากจะไม่ทำให้ความรู้ลดน้อยลง ตรงกันข้ามกลับทำให้ความรู้เพิ่มพูนมากขึ้น ดังนั้นการถ่ายโอนความรู้ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ระหว่างครูกับครู ครูกับนักเรียน และสถานศึกษากับสถานศึกษา เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ มาเป็นเครื่องมือในการถ่ายโอนความรู้ จะทำให้การถ่ายโอนความรู้สามารถแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง และสะดวกในการเข้าถึงความรู้ เพียงแต่ต้องมีระบบการบริหารและการจัดการกับการถ่ายโอนความรู้ที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ กล่าวโดยสรุปว่าการกระจายและการแบ่งปันความรู้ นั้น เป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการจัดการความรู้ ทั้งนี้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ ไม่ว่าจะเป็นด้านกระบวนการความรู้ การค้นหาความรู้ การสกัดความรู้ การจัดเก็บความรู้ การวางแผนพัฒนาความรู้ การใช้ความรู้ และการวัดความรู้ จะต้องมีการกระจายและแบ่งปันความรู้ หรือการถ่ายโอนความรู้ระหว่างคนสู่คน หรือ คนสู่กลุ่ม อยู่เสมอๆ

7. การใช้ความรู้ และการยกระดับความรู้

การใช้ความรู้และการยกระดับความรู้ ในความหมายของภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน (การเหยียบเหล็กแดง) สามารถมองได้ใน 2 มิติ ได้แก่ การใช้ความรู้จากครูภูมิปัญญาเอง และ ผู้อื่น นำภูมิปัญญาไปใช้ ซึ่งความรู้ที่ถูกใช้โดยครูภูมิปัญญาฯ เป็นการใช้ความรู้แบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นการใช้ความรู้ที่อยู่ภายใน และการประยุกต์ใช้ความรู้ ส่วนการใช้ความรู้จากผู้อื่น มีทั้งการใช้ที่เป็นความรู้

ภายใน หรือ ความรู้แฝง และความรู้ที่อยู่ภายนอก รวมทั้งการยกระดับผ่านวงจรหรือกระบวนการจัดการความรู้ภายใต้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับครู ครูกับนักเรียน นักเรียนด้วยตนเอง และรวมถึงระหว่างโรงเรียน เพื่อค้นหา สกัด จัดเก็บ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นพลังแห่งปัญญาของผู้ปฏิบัติ ซึ่งจะเป็นพลังสำหรับแนวทางในการจัดการความรู้ต่อไป ในการยกระดับความรู้นั้นทำได้หลายวิธี เช่น การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การสกัดความรู้ภายในองค์กรหรือสถานศึกษา จากผลงานความสำเร็จของครูและบุคลากรทางการศึกษา การจัดกิจกรรมการเล่าเรื่องหรือประสบการณ์ในการทำงานที่เกิดผลสำเร็จ และการจัดเก็บความสำเร็จในรูปแบบต่างๆ เช่น การจดบันทึก การจัดทำเว็บไซต์ การเขียน Blog เป็นต้น

ผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดความสำเร็จของการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การที่โรงเรียนมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การที่โรงเรียนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการเข้ากับหลักสูตรแกนกลาง และการที่โรงเรียนมีการใช้องค์ความรู้สมัยใหม่ พัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ได้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยมาใช้ให้เกิดประโยชน์

8. การวัดความรู้

การวัดความรู้ในความหมายของการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ย่อมแตกต่างจากการวัดความรู้ทั่วไป เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นกระบวนการ ดังนั้นการวัดก็ย่อมต้องวัดทั้งกระบวนการ คือตั้งแต่ การกำหนดหัวข้อความรู้ การค้นหาความรู้ การสกัดความรู้ การจัดเก็บความรู้ การกระจายและการแบ่งปันความรู้ และการใช้ความรู้ ซึ่งในขั้นตอนแรกบุคลากรในโรงเรียนทุกคนจะต้องกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการจัดการความรู้ในด้านต่างๆ ให้สมบูรณ์เสียก่อน และวัดความรู้โดยเริ่มประเมินตนเองตามตัวชี้วัด และประเมินขณะดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ และประเมินหลังเสร็จสิ้นกระบวนการจัดการความรู้ในขั้นตอนสุดท้ายคือการใช้ความรู้

สองเงื่อนไขของความสำเร็จ (2 Factor of Success) "2 S"

บทบาทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่การจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนของประเทศทุกภูมิภาค ไม่ว่าจะอยู่ในชนบทหรือในเมืองจะต้องได้รับการศึกษาที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ได้รับการปลูกฝังค่านิยมที่ดี และจัดการศึกษาให้เกิดผลแห่งความสำเร็จ ซึ่งคงปฏิเสธไม่ได้ว่าเงื่อนไขความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการปฏิรูปการเรียนรู้อยู่ที่ "ผู้บริหาร ครูอาจารย์และบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง" เป็นสำคัญ ฉะนั้นโรงเรียนจำเป็นต้องกำหนดกลยุทธ์เพื่อ "การปรับวิธีเรียนเปลี่ยน

วิธีสอน" และกระบวนการจัดการความรู้ ก็เป็นเทคนิคการสอนแนวใหม่ที่จะช่วยให้การจัดการความรู้ เป็นไปอย่างมีพลัง และไม่ได้เน้นอยู่ที่การได้มาซึ่งความรู้อย่างเดียว แต่กระบวนการได้มาซึ่งความรู้แฝงเอาไว้ด้วยการคุณธรรม ค่านิยมที่ดี คุณลักษณะที่ถึงประสงค์ และมีเงื่อนไขของความสำเร็จ คือ

1. การเปรียบเทียบกับสิ่งที่ดี (Benchmarking)

Benchmarking ในทางธุรกิจ คือ วิธีการในการวัดและเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ บริการ และวิธีการปฏิบัติกับองค์การที่สามารถทำได้ดีกว่า เพื่อนำผลการเปรียบเทียบมาใช้ในการปรับปรุงองค์การของตนเพื่อมุ่งความเป็นเลิศทางธุรกิจ และได้มีการนำเอา Benchmarking มาประยุกต์ใช้กับระบบการจัดการศึกษา เพื่อความเป็นเลิศด้านการศึกษา ดังนั้นในการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานนั้น การหา Best Practice ที่ดีและเหมาะสม และนำมาวัดและเปรียบเทียบองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือการค้นหาคำปฏิบัติที่เป็นเลิศที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่น และการค้นหาคำปฏิบัติที่เป็นเลิศที่อยู่ในสถานศึกษา ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ได้หาคำปฏิบัติที่เป็นเลิศในชุมชน ได้แก่ การปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน (กรณีศึกษาการเหยียบเหล็กแดง วัดหนองหญ้าขาว) และการปฏิบัติที่เป็นเลิศในสถานศึกษา ได้แก่ การปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนรู้ในสถานศึกษา (กรณีศึกษา นางจรงค์ เทศนา) ทั้งนี้เพื่อนำผลการเปรียบเทียบมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นฯ เป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตที่ไม่ต้องเริ่มต้นศึกษาใหม่ และนำผลการศึกษาคำปฏิบัติที่เป็นเลิศทั้งในด้านที่ประสบความสำเร็จและข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุง นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินการจัดการความรู้ในสถานศึกษาของตน

2. ตัวชี้วัดความสำเร็จ (Indicators of Success)

ในงานวิจัยนี้ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน เพื่อต้องการทราบว่าปัจจัยหรือตัวชี้วัดใดบ้างที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ และต้องการทราบว่าปัจจัยหรือตัวชี้วัดใดบ้างที่เป็นไปได้หรือเป็นไปไม่ได้ หรือที่ผู้ตอบเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับปัจจัยหรือตัวชี้วัดต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย ตัวชี้วัดด้านภาวะผู้นำ 11 ตัว ด้านพฤติกรรมองค์กร 12 ตัว และด้านประสิทธิภาพการจัดการ 11 ตัว จากผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

2.1 ด้านปัจจัยภาวะผู้นำ

ตัวชี้วัดของปัจจัยภาวะผู้นำที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า มีเพียง 3 ปัจจัย ที่มีความสัมพันธ์กัน คือ ตัวชี้วัดที่แสดงถึงลักษณะบ่งชี้ของพฤติกรรมหรือ

บทบาทหน้าที่ของผู้นำที่ควรปฏิบัติ คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา การกระตุ้นหรือการสร้างแรงบันดาลใจต่อสมาชิกในองค์กร และความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

นอกจากนั้นยังพบอีกว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” กับตัวชี้วัดทุกตัวของปัจจัยภาวะผู้นำ ที่จะเป็นปัจจัยที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประสบผลสำเร็จ และลักษณะบ่งชี้ของพฤติกรรมหรือบทบาทหน้าที่ที่ผู้นำควรปฏิบัติ คือ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ความไว้วางใจในการทำงานอย่างจริงจังและเปิดเผย การประสานความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดกับชุมชนและท้องถิ่น การสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการค้นคว้าแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความสามารถในการระดมทรัพยากรทั้งทางด้านบุคคลและงบประมาณจากภายนอกและภายในสถานศึกษา ความสามารถในการจัดการความรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรเพื่อการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

ดังนั้น ในการกำหนดนโยบาย หรือการจัดทำแผนปฏิบัติการ 4 ปี ของเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี ควรให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา เพราะผู้บริหารสถานศึกษา จะเป็นผู้ปฏิบัติตัวจริงในแต่ละสถานศึกษา และจะเป็นผู้นำนโยบายของเขตพื้นที่การศึกษาไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ

2.2 ด้านปัจจัยพฤติกรรมองค์กร

ตัวชี้วัดความสำเร็จของปัจจัยพฤติกรรมองค์กรที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลของการศึกษา พบว่า ไม่มีตัวชี้วัดใดที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าพฤติกรรมองค์กรน่าจะมีปัจจัยหรือตัวแปรอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์มากกว่ากระบวนการจัดการความรู้ เช่น นิสัยส่วนตัว วุฒิภาวะทางอารมณ์ที่แตกต่างกัน ตำแหน่งที่แตกต่างกันทำให้การรับรู้แตกต่างกัน เป็นต้น แต่เมื่อดูจากค่าเฉลี่ยในแต่ละตัวชี้วัดของปัจจัยพฤติกรรมองค์กรทุกตัว พบว่ามีค่าเฉลี่ยสูงกว่า 4.0 หมายถึงผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ว่าปัจจัยในแต่ละด้านของปัจจัยพฤติกรรมองค์กรน่าจะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ และลักษณะสำคัญๆ ที่เป็นลักษณะบ่งชี้ของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรับผิดชอบต่อผลงานอย่างจริงจัง การปรับลดขั้นตอนการทำงาน การใช้เทคนิค SWOT ในการทำแผนอย่างมีส่วนร่วม การร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างไม่ปิดบังความรู้ การทำงานร่วมกันเป็นทีม การร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์สำหรับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การร่วมกันสร้างการเรียนรู้ผ่านการเสวนาและการอภิปราย และความสามารถแก้ปัญหาแบบไม่แยกส่วน เป็นการแก้ปัญหาทั้งระบบ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ตัวชี้วัดของปัจจัยพฤติกรรมองค์กร เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ชุมชน ผู้บริหารการศึกษา ฯลฯ ควรเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ลดเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมองปัญหาเป็นองค์รวม

2.3 ด้านปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ

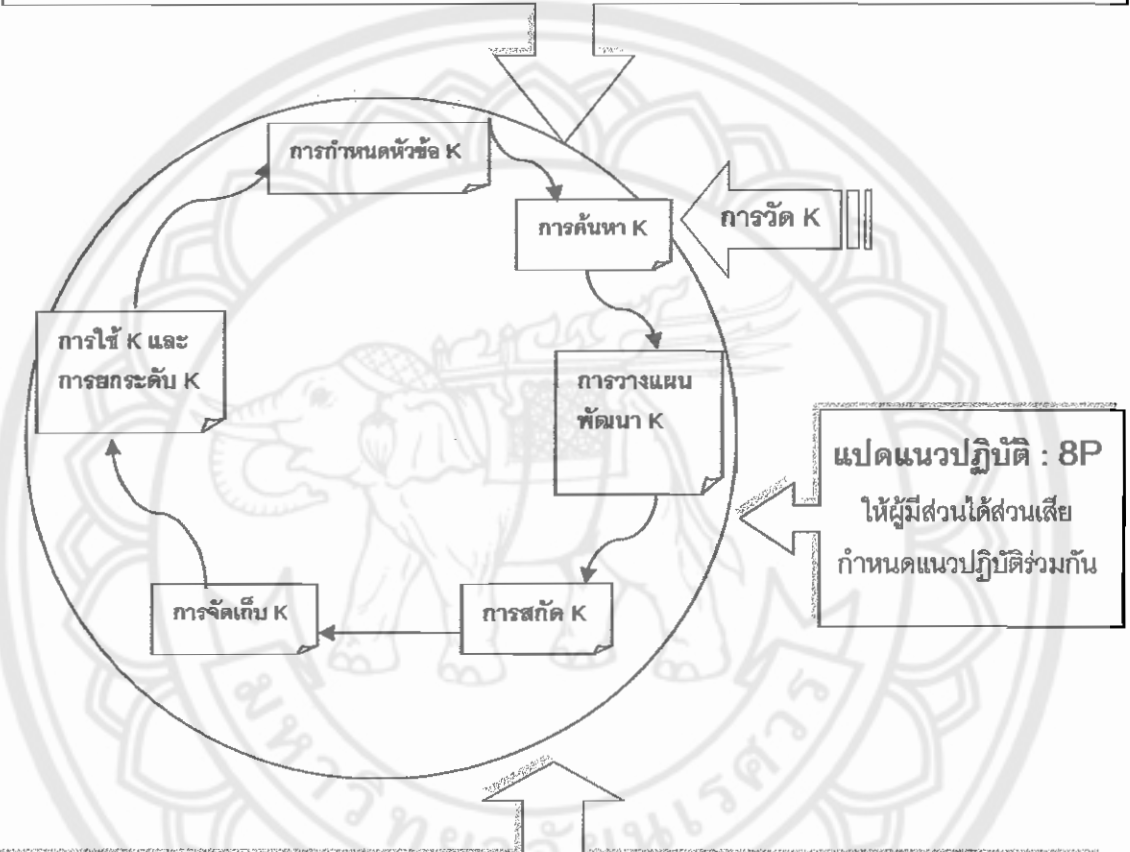
ตัวชี้วัดความสำเร็จของปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่ามี 2 ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัดที่แสดงถึงแนวทางการบริหารจัดการและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรในการศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่น และโรงเรียนส่งเสริมให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนในการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น

นอกจากนั้น ยังพบอีกว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” กับตัวชี้วัดทุกตัว ที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และลักษณะบ่งชี้ที่สำคัญๆ ที่แสดงถึงแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติ คือ การเปิดโอกาสให้บุคลากรและนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีระบบโครงสร้างการบริหารงานที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ การมีระบบการสื่อสารโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนในการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานด้านการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การบริหารจัดการด้านงบประมาณเพื่อการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมการใช้ ไอซีที ในการวัดและประเมินผล และมีเทคโนโลยีในการสนับสนุนการสร้างภูมิปัญญา เป็นต้น

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ดี จะต้องคำนึงถึงตัวชี้วัดด้านบุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยีสารสนเทศ และการบริหารจัดการที่ดี และตัวชี้วัดที่สำคัญ คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน

เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภาพ “รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: 1V 8P 2S” ดังนี้

หนึ่งวิสัยทัศน์ 1V: ยึดหลัก 5 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมชื่นชม และร่วมรับผิดชอบ ประเมินผลกระทบจากปัจจัยภายในและภายนอกเกี่ยวกับ คน ความรู้ การเรียนรู้ เทคโนโลยี และพฤติกรรมองค์กร ปรับวิสัยทัศน์ให้เป็นหนึ่งเดียว กำหนดเป้าหมายของโรงเรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายเขตพื้นที่ การศึกษา และใช้เทคโนโลยีในการสร้างองค์ความรู้

สองเงื่อนไขความสำเร็จ 2S: 1) การเปรียบเทียบกับสิ่งที่ดี Benchmarking โดยการหา Best Practice ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนและการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน ภายบริบทที่ใกล้เคียง หรือการปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน 2) ตัวชี้วัดความสำเร็จในการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการกระตุ้น หรือสร้างแรงบันดาลใจ การมีความสัมพันธ์ที่ต่อผู้ได้บังคับบัญชา และความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน รวมถึงโรงเรียนส่งเสริมให้บุคลากรค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนในการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาพ 16 รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. การตรวจสอบรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษา ชั้นพื้นฐาน

เมื่อได้สร้างรูปแบบ “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน” แล้ว ได้เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบรูปแบบ 2 ครั้ง โดยครั้งแรก ได้ส่งแบบแสดงความคิดเห็น ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ด้านการบริหารสถานศึกษา และด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา จำนวน 15 ชุด และได้แบบแสดงความคิดเห็นคืน 12 ชุด ครั้งที่ 2 ได้เชิญ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 และ เขต 2 จำนวน 30 คน เข้าร่วมประชุมสัมมนา เพื่อรับฟังการนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน และแสดงความคิดเห็น ผลการตรวจสอบ ปรากฏ ดังนี้

2.1 การตรวจสอบครั้งที่ 1 ได้แสดงผลดังตาราง 19

ตาราง 19 สรุปผลการตรวจสอบรูปแบบ 1V 8P 2S ของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 12 คน

กิจกรรม	ความคิดเห็น		เหตุผล
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
การกำหนดวิสัยทัศน์ 1 V	12	-	1. เป็นภารกิจที่จำเป็นของสถานศึกษา 2. เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์อย่างมีส่วนร่วม 3. จะช่วยเห็นภาพในอนาคตที่ชัดเจนขึ้น 4. เป็นทิศทางการทำงานที่ชัดเจนของผู้บริหาร
การกำหนดแนวปฏิบัติ 8P			
การกำหนดหัวข้อความรู้	12	-	1. เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 2. มีความเหมาะสมและให้ความสำคัญต่อชุมชน
การค้นหาความรู้	12	-	1. เป็นการค้นหาความรู้ทั้งสองทาง 2. โรงเรียนมีศักยภาพทำได้เพราะเป็นบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนและครู 3. ช่วยให้การค้นหาสะดวกและครอบคลุม

ตาราง 19 (ต่อ)

กิจกรรม	ความคิดเห็น		เหตุผล
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
การวางแผนพัฒนา ความรู้	12	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทำให้เกิดบรรยากาศของการร่วมมือ และการยอมรับ 2. การวางแผนที่ดีจะทำให้การดำเนินงาน บรรลุวัตถุประสงค์ 3. การมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายจะทำให้ การทำงานสำเร็จได้ดี
การสกัดความรู้	12	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นการสังเคราะห์ความรู้จากคน และ จากเอกสาร 2. การจัดการเรียนรู้ต้องมีวิธีที่หลากหลาย โดยครูเป็นผู้แนะนำ 3. การเลือกสกัดความรู้ตรงกับความต้องการทำให้การจัดเก็บมีคุณค่า
การจัดเก็บความรู้	12	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. จะทำให้มีการพัฒนาต่อยอด 2. หากมีการจัดเก็บที่ดีจะทำให้สะดวก ในการค้นหาและการนำไปใช้ 3. ขึ้นอยู่กับความถูกต้องและความ น่าเชื่อถือของข้อมูล
การกระจายและ การแบ่งปันความรู้	12	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นรูปแบบการกระจาย ถ่ายโอน หรือ การแบ่งปันที่เน้นกระบวนการ เป็น ระบบ โดยเฉพาะใช้เทคโนโลยีมาช่วย 2. เทคโนโลยีทันสมัย สามารถถ่ายทอดได้ หลากหลาย 3. หากมีการสร้างเครือข่าย จะช่วยให้การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ 4. การเปิดโอกาสให้บุคคลมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันจะทำให้ยกระดับ ความรู้เพิ่มขึ้น

ตาราง 19 (ต่อ)

กิจกรรม	ความคิดเห็น		เหตุผล
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
การใช้ความรู้	12	-	<ol style="list-style-type: none"> ทักษะเกิดจากการใช้บ่อยๆ ดังนั้นเวลาที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้จะทำให้บุคคลได้ยกระดับความรู้มากขึ้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความจำเป็นและมีประโยชน์ต่อทุกคน เป็นการใช้ความรู้ที่มีมิติที่เป็นรูปธรรม โดยอาจใช้ความรู้ดั้งเดิม และความรู้ที่ผ่านการจัดการความรู้
การวัดความรู้	11	-	<ol style="list-style-type: none"> เป็นการวัดที่มีกระบวนการ จะส่งผลต่อประสิทธิภาพของการวัด
เงื่อนไขความสำเร็จ 2S		1	<ol style="list-style-type: none"> ขาดต่อความรู้ลึกของคนไทย เราต้องทำความเข้าใจให้ดี
Benchmarking	12	-	<ol style="list-style-type: none"> เป็นเรื่องที่ทำได้ เช่นการมองหาสิ่งที่ดีกว่ามาพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น ทำให้ประหยัดเวลา ประหยัดงบประมาณ และประหยัดคน จะทำให้รู้จักตนเองว่าอยู่ตรงจุดไหน
ปัจจัยความสำเร็จ			<ol style="list-style-type: none"> ปัจจัยผู้บริหารเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จ ผู้บริหารต้องมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เนื่องจากจะต้องขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ องค์กรที่ประสบความสำเร็จจะดูได้จากผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำสูง เป็นมืออาชีพ
ปัจจัยภาวะผู้นำ	12	-	

ตาราง 19 (ต่อ)

กิจกรรม	ความคิดเห็น		เหตุผล
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร	11	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ขององค์กรที่เป็นระบบ มีกระบวนการและมีการดำเนินการที่ชัดเจน 2. ทุกคนต้องเปิดใจร่วมกันในการทำงาน 3. ผู้บริหารจักต้องสร้างพฤติกรรมองค์กรที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้น
		1	<ol style="list-style-type: none"> 1. สภาพปัจจุบันคนไทยไม่เปิดเผยข้อมูลจริงกัน คงต้องสร้างความตระหนักร่วมกัน
ปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ	12	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. ควรให้ความสำคัญกับปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ และผู้มีส่วนได้เสีย จะทำให้ภารกิจมีประสิทธิภาพ 2. หากทำได้จะเป็นสิ่งที่ดีมาก

2.2 การตรวจสอบครั้งที่ 2 ปราบกฏผล ดังตาราง 20

ตาราง 20 ผลการตรวจสอบรูปแบบ 1V 8P 2S ของครู และผู้บริหารสถานศึกษา
จำนวน 30 คน

กิจกรรม	ความคิดเห็น		เหตุผล
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
การกำหนดวิสัยทัศน์ 1 V	28	-	<ol style="list-style-type: none"> 1.จะได้มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2. วิสัยทัศน์เป็นกรอบและทิศทางในการทำงาน 3. เพื่อทำให้เกิดความเชื่อมั่นร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 4. การกำหนดวิสัยทัศน์ควรมีความสัมพันธ์กับความต้องการของโรงเรียนและชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 5.การกำหนดวิสัยทัศน์ของการจัดการความรู้ จะต้องมีความเข้าเกี่ยวกับเรื่องของคน ความรู้ เทคโนโลยี และพฤติกรรมขององค์กร
	-	2	<ol style="list-style-type: none"> 1.ในการสื่อความหมายและการใช้ข้อความ เป็นจุดมุ่งหมายหรือความจำเป็นของภูมิปัญญามากกว่าการจัดการความรู้ 2. ยังมีข้อจำกัด เพราะผู้ปกครองไม่ค่อยเห็นด้วยกับการนำภูมิปัญญามาสอนในสถานศึกษา

ตาราง 20 (ต่อ)

กิจกรรม	ความคิดเห็น		เหตุผล
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
การกำหนดแนวปฏิบัติ 8P			
การกำหนดหัวข้อความรู้	30	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดีและมีคุณค่า 2. แนวปฏิบัติต้องสอดคล้องกับงานประจำจะทำให้ผู้ปฏิบัติไม่รู้สึกว่ามีการเพิ่มขึ้น 3. ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย 4. สมาชิกในองค์กรรับรู้หัวข้อตรงกัน
การค้นหาความรู้	30	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. จะทำให้ได้ความรู้เพิ่มมากขึ้น 2. เป็นการลงทุนที่คุ้มค่า แสดงถึงการต้องการความรู้ภูมิปัญญา 3. เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการความรู้ 4. ครอบคลุมองค์ความรู้ในการศึกษา
การวางแผนพัฒนาความรู้	30	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. จะได้ความรู้ที่แท้จริงของท้องถิ่น 2. ถ้าให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมทำแผนเองจะทำให้การทำงานมีความราบรื่น 3. จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาที่เป็นองค์ความรู้ที่แท้จริง 4. การทำงานเป็นที่จะทำให้การวางแผนประสบความสำเร็จ
การสกัดความรู้	30	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. ควรจัดทำและนำไปใช้อย่างจริงจัง 2. ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ 3. เป็นการเก็บข้อมูลจากผู้รู้จริง จึงต้องใช้วิธีที่หลากหลาย 4. ควรมีเทคนิคและใช้จิตวิทยา 5. การพานักเรียนออกแสวงหาความรู้ ทำให้เกิดการวิเคราะห์ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ตาราง 20 (ต่อ)

กิจกรรม	ความคิดเห็น		เหตุผล
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
การจัดเก็บ	30	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. ควรมีการจัดเก็บให้ดี สะดวกต่อการค้นคว้า ถูกต้องตามความจริง 2. ต้องเป็นระบบและใช้เทคโนโลยีช่วย 3. มีความสำคัญในด้านเป็นข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียน 4. เป็นแหล่งข้อมูลเอาไว้เพื่อการค้นคว้า
การกระจายและแบ่งปันความรู้	30	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. จะได้ความรู้เพิ่มขึ้นและมีความหลากหลาย 2. เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ในสถานการณ์ต่างๆ 3. เป็นการสืบทอดอนุรักษ์ภูมิปัญญา สืบทอดต่อไป 4. จะทำให้ความรู้ถูกเผยแพร่จากรุ่นสู่รุ่น 5. เห็นด้วยในหลักการ แต่ในการปฏิบัติ นั้นต้องใช้เวลา และอาจไม่สำเร็จ เนื่องจากปัจจุบันมนุษย์ชอบแต่ความสะดวกสบาย ซึ่งขัดต่อการหลักการสร้างภูมิปัญญาเพราะต้องใช้เวลา
การใช้ความรู้	30	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นการเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชน 2. เป็นการพัฒนาความรู้อย่างยั่งยืน 3. เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ด้วยกัน 4. เป็นการสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญา

ตาราง 20 (ต่อ)

กิจกรรม	ความคิดเห็น		เหตุผล
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
การวัดความรู้	30	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. ต้องมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนและเที่ยงตรง 2. เป็นการประเมินทั้งกระบวนการ 3. การทำกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ท้ายสุดจะต้องมีการประเมินโครงการ
เงื่อนไขความสำเร็จ			
Benchmarking	30	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. การนำสิ่งที่ดีมาเป็นตัวเปรียบเทียบ หรือนำมาศึกษา เป็นวิธีเรียนลัด 2. บุคคลที่เป็นแบบอย่างเป็นสิ่งจำเป็น มากที่เราควรให้ความสำคัญ 3. ผู้ปฏิบัติที่เป็นเลิศ ได้ศึกษา ค้นคว้า เป็นอย่างดีแล้ว เป็นแนวทางในการ ปฏิบัติตามได้ 4. ศึกษาแล้วเปรียบเทียบทำให้ทราบ แนวคิด
ตัวชี้วัดความสำเร็จ			
ปัจจัยภาวะผู้นำ	30	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้บริหารควรที่จะสนับสนุนและมีความรู้ ในภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอย่างดี 2. ภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อนำ หน่วยงานสู่ความเป็นเลิศ 3. มีผลต่อการจูงใจและกระตุ้นสมาชิกใน องค์กร 4. เป็นแนวปฏิบัติที่ดี
ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร	30	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จขององค์กร 2. เป็นปัจจัยสำคัญทำให้องค์กรพัฒนา

ตาราง 20 (ต่อ)

กิจกรรม	ความคิดเห็น		เหตุผล
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
ปัจจัยประสิทธิภาพการ จัดการ	30	-	1. ผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการทำงาน 2. ความพร้อมและการพัฒนาจะเกิด ประสิทธิภาพ

สรุป ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน ครู และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 30 คน ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน ไม่เห็นด้วยกับการกำหนดควิสิสัยทัศน์ และอีก 1 คน ไม่เห็นด้วยกับเงื่อนไขความสำเร็จ ด้านปัจจัยพฤติกรรมองค์กร

3. การปรับปรุงและแก้ไขรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของพัฒนารูปแบบ โดยหลังจากปรับแก้บางส่วนของรูปแบบตามที่ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ เสนอแนะและเห็นด้วยแล้ว ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบเพื่อผ่านความเห็นชอบของ รองศาสตราจารย์ ดร.กานดา ผรณเกียรติ ประธานกรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชไมพร กาญจนกิจสกุล ดร.อมรรัตน์ วัฒนารท กรรมการวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สำราญ มีแจ้ง รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ และรองศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ ดินณะกุล ผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับแก้ตามข้อเสนอแนะ